

LUONNOS MUUTOKSISTA PERUSOPETUKSEN OPETUSSUUNNITELMAN PERUSTEISIIN

23.6.2010

2 OPETUKSEN JÄRJESTÄMISEN LÄHTÖKOHDAT

2.1 PERUSOPETUKSEN ARVOPOHJA

2.2 PERUSOPETUKSEN TEHTÄVÄ

2.3 PERUSOPETUKSEN JÄRJESTÄMINEN

2.4 PERUSOPETUKSEN RAKENNE

3 OPETUKSEN TOTEUTTAMINEN

3.1 OPPIMISKÄSITYS

3.2 OPPIMISYMPÄRISTÖ

3.3 TOIMINTAKULTTUURI

3.4 OPETUKSEN ERIYTTÄMINEN, OPETUSMENETELMÄT JA TYÖTAVAT

4 OPPIMISEN JA KOULUNKÄYNNIN TUKI

Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Oppimisen ja koulunkäynnin tuen tasot

4.1 OPISKELUN JA KOULUNKÄYNNIN YLEINEN TUKI

4.2 TEHOSTETTU TUKI

Pedagoginen arvio

4.3 ERITYINEN TUKI

Pedagoginen selvitys

4.4 PAIKALLISEN OPETUSSUUNNITELMAN LAADINTA

5 OPPIMISEN JA KOULUNKÄYNNIN TUKIMUODOT

5.1 OPETUSJÄRJESTELYIHIN LIITTYVÄ TUKI

5.1.1 TUKIOPETUS

Tukiopetus yleisen tuen aikana

Tukiopetus tehostetun tuen aikana

Tukiopetus erityisen tuen aikana

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

5.1.2 OSA-AIKAINEN ERITYISOPETUS

Osa-aikainen erityisopetus osana yleistä tukea

Osa-aikainen erityisopetus tehostetun tuen aikana

Osa-aikainen erityisopetus erityisen tuen aikana

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

5.1.3 ERITYISEN TUEN PÄÄTÖKSEEN PERUSTUVA OPETUS

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

5.1.4 OPPIAINEEN OPPIMÄÄRÄN YKSILÖLLISTÄMINEN JA OPETUKSESTA VAPAUTTAMINEN

Oppimäärän yksilöllistäminen erityisen tuen aikana

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

5.1.5 PIDENNETTY OPPIVELVOLLISUUS

Paikallinen opetussuunnitelma

5.1.6 TOIMINTA-ALUEITTAIN OPISKELU

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

5.2 OHJAUKSELLINEN JA MUU TUKI

5.2.1 KODIN JA KOULUN VÄLINEN YHTEISTYÖ

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

5.2.2 KERHOTOIMINTA

Paikallinen opetussuunnitelma

5.2.3 OHJAUKSEN JÄRJESTÄMINEN

Ohjaus osana yleistä tukea

Ohjaus tehostetun tuen aikana

Ohjaus erityisen tuen aikana

Paikallinen opetussuunnitelma

5.2.4 TULKITSEMIS- JA AVUSTAJAPALVELUIDEN JÄRJESTÄMINEN

Tulkitseminen ja avustaminen osana yleistä tukea

Tulkitseminen ja avustaminen tehostetun tuen aikana

Tulkitseminen ja avustaminen erityisen tuen aikana

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

5.3 JOUSTAVA PERUSOPETUS

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

5.4 YKSILÖLLISET SUUNNITELMAT

5.4.1 OPPIMISSUUNNITELMA

Oppimissuunnitelma osana yleistä tukea

Oppimissuunnitelma tehostetun tuen aikana

Eriytinen tuki

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

5.4.2 HENKILÖKOHTAINEN OPETUKSEN JÄRJESTÄMISTÄ KOSKEVA SUUNNITELMA

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

5.5 OPPILASHUOLTO JA OPPIMISYMPÄRISTÖN TURVALLISUUS

5.5.1 OPPILASHUOLTO

5.5.2 OPPIMISYMPÄRISTÖN TURVALLISUUS

5.5.3 SALASSAPITO JA TIETOJEN LUOVUTTAMINEN

5.5.4 PAIKALLISEN OPETUSSUUNNITELMAN LAADINTA

2. OPETUKSEN JÄRJESTÄMISEN LÄHTÖKOHDAT

2.1. Perusopetuksen arvopohja (ennallaan)

2.2. Perusopetuksen tehtävä (ennallaan)

2.3. Perusopetuksen järjestäminen (uusi alaluku)

Perusopetuslain mukaan opetus järjestetään oppilaiden ikäkauden ja edellytysten mukaisesti ja siten, että se edistää oppilaiden tervettä kasvua ja kehitystä. Opetuksessa tulee olla yhteistyössä kotien kanssa ja opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön.¹ Oppilaalla on lain mukaan oikeus työpäivinä saada opetussuunnitelman mukaista opetusta, oppilaanohjausta sekä riittävää oppimisen ja koulunkäynnin tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Oppilaalla on myös oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämä tarvittava oppilashuolto sekä laissa määritellyt opintososiaaliset edut ja palvelut.²

Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.³ Suomi on myös sitoutunut kansainvälisiin sopimuksiin, ohjelmiin ja julistuksiin, jotka edellyttävät opetuksen järjestämistä siten, että kaikkien lasten ja nuorten oppiminen voidaan turvata mahdollisimman hyvin.⁴

Opetuksen, ohjauksen ja tuen järjestämisen lähtökohtana on huolenpito hyvästä ja turvallisesta koulupäivästä. Koulutyö järjestetään siten, että oppilaan hyvinvoinnille, kehitykselle ja oppimiselle on mahdollisimman suotuisat edellytykset. Kouluyhteisön tulee olla turvallinen, ilmapiiriltään kunnioittava sekä ystävällinen. Oppimisympäristön turvallisuutta tai terveyttä vaarantaviin tekijöihin puututaan heti. Koulupäivän tulee rakenteellaan, sisällöillään ja toimintatavoillaan luoda mahdollisuudet rauhalliseen työskentelyyn ja asioihin syventymiseen, yhdessä oppimiseen ja tekemiseen sekä oppimisen ilon ja mielekkyyden kokemuksiin.

Perusopetus edistää kannustavaa vuorovaikutusta, yhteistyötä sekä yhteistä vastuunottoa ja osallisuutta. Erityistä huomiota kiinnitetään oppilaiden mahdollisuuksiin vaikuttaa omaan ja yhteiseen työskentelyyn sekä toimintaympäristöön. Osallisuuden kautta tuetaan sekä oppimista, hyvinvointia että vastuulliseksi ihmiseksi ja yhteiskunnan jäseneksi kasvamista.

Oppilasta tukeva, yhteisöllinen koulu arvostaa oppilaiden, opettajien, muiden kouluyhteisön jäsenten ja asiantuntijoiden sekä perheiden merkitystä toiminnassaan. Koulu tekee yhteistyötä

---

¹ Perusopetuslaki (628/1998) 3 § 2 mom. (477/2003), 3 § 3 mom. ja 29 § 1 mom.

² Perusopetuslaki 30 (/2010), 31 ja 31a § (477/2003)

³ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 § 2mom.

⁴ Unescon Yleissopimus lapsen oikeuksista 1989, Salamancan sopimus (Salamanca Statement), 1994, Luxemburgin peruskirja (The Charter of Luxemburg), 1996 ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva sopimus, 2006

esiopetuksen ja muun varhaiskasvatuksen, aamu- ja iltapäivätoiminnan, muiden perusopetusta antavien koulujen, jatko-opintoja tarjoavien oppilaitosten, sosiaali- ja terveystoimen sekä muiden lasten oppimista ja koulunkäyntiä edistävien kumppaneiden kanssa.

2.4. Perusopetuksen rakenne (ennallaan)

3. OPETUKSEN TOTEUTTAMINEN

3.1. Oppimiskäsitys (ennallaan)

3.2. Oppimisympäristö (ennallaan)

3.3. Toimintakulttuuri (ennallaan)

3.4. Opetuksen eriyttäminen, opetusmenetelmät ja työtavat (uusi otsikko)

Opetus järjestetään oppilaiden ikäkauden ja edellytysten mukaisesti. Tämä on lähtökohta kaikkien oppilaiden opetuksen järjestämiselle. Opetuksen eriyttäminen on ensisijainen keino ottaa huomioon oppilaiden erilaisuus. Huomiota kiinnitetään eri oppilaille ominaisiin oppimistapoihin ja työskentelyn rytmiin, erilaisiin kiinnostuksen kohteisiin, valmiuksiin ja yksilöllisiin kehityseroihin, itsetuntoon ja motivaatioon kytkeytyviin emotionaalisiin tarpeisiin sekä tyttöjen ja poikien erilaisiin tarpeisiin. Eriyttämisellä on tärkeä merkitys oppimismotivaation herättämisessä ja ylläpitämisessä. Opetusta eriyttämällä oppilaille voidaan tuottaa sopivia haasteita ja onnistumisen kokemuksia sekä tarjota mahdollisuuksia kehittyä ja oppia omien vahvuuksien ja kehityshaasteiden mukaisesti.

Eriyttäminen edellyttää opettajalta oppilaiden kehittymisen seurantaan, oppimisen arviointia sekä kasvun ja oppimisen prosessien tuntemista. Yhteistyö opettajien kesken sekä huoltajien, muun henkilöstön ja eri asiantuntijoiden kanssa tukee eriyttämistä.

Eriyttämisen kolme keskeistä ulottuvuutta liittyvät opiskelun laajuuden, syvyyden ja nopeuden vaihteluun. Eriyttäminen voi kohdistua muun muassa opetuksen sisältöihin, käytettäviin opetusmateriaaleihin ja -menetelmiin, työtapoihin sekä tehtävien määrään ja käytettävissä olevaan aikaan. Oppimisympäristöä voidaan muokata luomalla tilaisuuksia oppilaiden osallistumiseen, tarjoamalla valinnanmahdollisuuksia, vaihtelemalla työtapoja, säätelemällä tilankäyttöä ja ryhmittelemällä oppilaita joustavasti. Myös arvioinnin menetelmiä ja palautteen antamista voi eriyttää. Oppilasta ohjataan oppimaan itselleen parhaiten soveltuvalla tavalla. Opetuksessa otetaan huomioon oppilaiden kiinnostuksen kohteet kytkemällä opittavat tiedot ja taidot oppilaille merkityksellisiin kokemuksiin ja toimintamuotoihin.

Opetuksessa tulee käyttää oppiaineelle ominaisia menetelmiä ja monipuolisia työtapoja, joiden avulla tuetaan ja ohjataan oppilaan oppimista. Valittujen menetelmien ja työtapojen tehtävänä on

kehittää oppimisen, ajattelun ja ongelmanratkaisun taitoja, työskentelytaitoja ja sosiaalisia taitoja, vuorovaikutteista oppimista ja yhdessä työskentelyä sekä aktiivista osallistumista. Niiden tulee edistää monipuolisesti myös tieto- ja viestintätekniikan sekä verkossa toimimisen taitoja. Menetelmien ja työtapojen tulee antaa mahdollisuuksia myös eri ikäkausille ominaiseen luovaan toimintaan, elämyksiin ja leikkiin.

Opettaja valitsee opetusmenetelmänsä ja suunnittelee työtavat yhdessä oppilaiden kanssa. Opettajan tehtävänä on opettaa ja ohjata sekä yksittäisen oppilaan että koko ryhmän oppimista ja työskentelyä.

Työtapojen valinnan perusteita ovat, että ne

- (luettelo entisellään)

Kun opetusta toteutetaan yhdysluokissa tai yhdessä esiopetusryhmän kanssa, eri vuosiluokkien tavoitteet ja omaleimaisuus tulee ottaa huomioon.

4. OPPIMISEN JA KOULUNKÄYNNIN TUKI

Tässä luvussa kuvataan oppimisen ja koulunkäynnin tuen lähtökohdat, keskeiset tavoitteet ja periaatteet sekä tuen rakenne. Luvussa 5 esitetään tarkemmin eri tukimuodot ja niiden käyttö tuen eri tasoilla. Lukujen 4 ja 5 ja niiden alalukujen muodostama kokonaisuus on perustana paikallisen opetussuunnitelman laadinnalle sekä oppimisen ja koulunkäynnin tuen käytännön toteuttamiselle.

Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Opetuksen ja tuen järjestämisen lähtökohtana ovat sekä opetusryhmän että kunkin oppilaan vahvuudet ja oppimis- ja kehitystarpeet. Oppimisen ja koulunkäynnin, kasvun ja kehityksen tukeminen merkitsee sekä yhteisöllisiä ratkaisuja että oppilaiden yksilöllisiin tarpeisiin vastaamista. Opetusta ja tukea suunniteltaessa on otettava huomioon, että oppilaan tuen tarve voi vaihdella tilapäisestä jatkuvaan, vähäisestä vahvempaan, yksilöllisestä usealle lapselle samanaikaisesti annettavaan tukeen tai yhden tukimuodon tarpeesta useamman tukimuodon tarpeeseen.

Jokaisella oppilaalla tulee olla mahdollisuus omista lähtökohdistaan käsin onnistua oppimisessa, kehittyä oppijana sekä kasvaa ja sivistyä ihmisenä. Koulutyössä tulee ottaa huomioon monenlaiset oppijat ja oppimisen erilaiset lähtökohdat, tavat sekä oppilaiden kulttuuritausta. Oppilaita kannustetaan aloitteellisuuteen ja oppimiseen, tarjotaan haasteita kehittymiselle ja annetaan onnistumista edistävää ohjausta ja tukea. Erytystä huomiota tulee kiinnittää oppimisen esteiden ja oppimisvaikeuksien varhaiseen tunnistamiseen. Tuen avulla ongelmien syntymistä ehkäistään ennalta.

Lapsella on oikeus saada riittävää kasvun ja oppimisen tukea heti tuen tarpeen ilmetessä.⁵ Opetuksen järjestäjän tulee huolehtia, että oppilaan oikeus tukeen voi toteutua käytännössä, mm. määrittelemällä tuen tarpeen toteamiseen ja tuen toteuttamiseen liittyvät vastuut ja työnjako. Tuen tarvetta tulee arvioida jatkuvasti ja tuen antaminen on aloitettava riittävän varhain. Tuen tarpeen varhainen havaitseminen ja tuen aloittaminen mahdollisimman nopeasti ehkäisevät ongelmien syvenemistä ja pitkäaikaisvaikutuksia. Tuen oikea-aikaisuus sekä tuen oikea taso ja muoto ovat ratkaisevia oppimisen ja kehityksen turvaamiseksi. Opetusjärjestelyjen ja oppilaan saaman tuen tulee olla joustavaa, pitkäjänteisesti suunniteltua ja tuen tarpeen mukaan asteittain vahvistuvaa. Tukimuotoja käytetään sekä yksittäin että yhdessä toisiaan täydentävinä.

Tuki muodostaa suunnitelmallisen jatkumon. Tuki suunnitellaan ja toteutetaan tarvittaessa moniammatillisesti. Huoltajalle tulee antaa tietoa oppilaan tukemisesta ja varata tilaisuus esittää näkemyksensä tuen antamisesta. Tuki annetaan oppilaalle omassa koulussa erilaisin joustavin järjestelyin, ellei tuen antaminen välttämättä edellytä oppilaan siirtämistä toiseen opetusryhmään tai kouluun. Erityisesti huolehditaan tuen jatkumisesta lapsen siirtyessä päivähoitosta esiopetukseen ja esiopetuksesta perusopetukseen sekä oppilaan siirtyessä perusopetuksesta toiselle asteelle tai perusopetuksessa koulusta toiseen.

Oppimisen ja koulunkäynnin tuen tasot

Oppilaan tukeminen on osa kaikkea kasvatusta, opetusta ja ohjausta (*yleinen tuki*). Opettaja arvioi ja antaa palautetta oppilaittensa kehittymisestä ja edistymisestä, havainnoi tuen tarpeita ja suunnittelee opetuksen ja oppimisympäristön sekä mahdolliset tukitoimet. Perustana on koko opetusryhmän voimavarojen ja oppilaiden välisen vuorovaikutuksen hyödyntäminen. Tuen tarpeen kasvaessa oppilaan tulee saada tehostettua tukea.

Tehostettu tuki on oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin yleistä tukea jatkuvampaa, vahvempaa ja yksilöllisempää tukemista. Oppilas voi tällöin tarvita myös samanaikaisesti useita tukimuotoja. Tehostettua tukea annetaan oppilaalle laaditun kirjallisen oppimissuunnitelman mukaisesti.

Erityinen tuki muodostuu erityisopetuksesta ja muusta tuesta. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös. Oppilaalle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma, josta on käytävä ilmi erityistä tukea koskevan päätöksen mukaisen opetuksen ja muun tuen antaminen.⁶

Oppilas saattaa tarvita tukea erityisissä tilanteissa, kuten sairauden yhteydessä tai vaikeassa elämäntilanteessa. Opetusta voidaan järjestää tällöin mm. sairaalaopetuksena ja koulukodeissa.

---

⁵ Perusopetuslaki 30 § (/2010)

⁶ Perusopetuslaki 17§ 1 ja 2 mom. ja 17a § (/2010)

Sairaalaopetuksen järjestämisestä vastaa sairaalan sijaintikunta.⁷ Koulukotiin sijoitetun oppilaan opetuksesta vastaa koulukodissa toimiva koulu, jos koulukodilla on opetuksen järjestämislupa. Oppilaan kotikunnalla on velvollisuus kotikuntakorvauksen maksamiseen sairaalakoulussa ja koulukotiopetuksessa olevista lapsista ja nuorista.⁸ Muiden kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten opetuksesta vastaa oppilaan asuinkunta.⁹ Kunta voi osoittaa oppilaan lähikouluksi sopimuksen mukaisesti myös muun kunnan koulun, sellaisen yksityisen yhteisön tai säätiön ylläpitämän koulun, jolla on opetuksen järjestämislupa, tai valtion koulun. Lastensuojelulain perusteella sijoitettujen osalta oppilaan kotikunnalle on säädetty velvollisuus maksaa kotikuntakorvaus.¹⁰

Jos oppilas opiskelee sellaisessa yksityisen opetuksen järjestäjän opetuksessa tai valtion koulussa, joka ei järjestä erityistä tukea, opetuksen järjestäjän tai valtion koulun tulee ilmoittaa erityistä tukea tarvitsevasta oppilaastaan oppilaan asuinkunnalle. Oppilaan asuinkunta päättää erityisen tuen antamisesta ja osoittaa oppilaan sellaiseen kouluun tai muuhun soveltuvaan paikkaan, jossa erityistä tukea annetaan.¹¹

Näissäkin tapauksissa oppilaalla on oikeus kaikkeen perusopetuslain ja opetussuunnitelman perusteiden mukaiseen tukeen. Opetusta antava taho arvioi tuen tarpeen ja päättää tuesta edellä mainittujen normien mukaan.

4.1 OPISKELUN JA KOULUNKÄYNNIN YLEINEN TUKI

Laadukas perusopetus sekä mahdollisuus saada ohjausta ja tukea oppimiseen ja koulunkäyntiin kaikkina työpäivinä on jokaisen oppilaan oikeus. Koulutyössä tulee ottaa huomioon kaikkien oppilaiden edellytykset ja tarpeet. Koulun toimintatapoja ja -kulttuuria kehitetään niin, että koulun aikuisten ja oppilaiden välistä sekä oppilaiden keskinäistä yhteistyötä ja yhdessä tapahtuvaa oppimista voidaan hyödyntää ja oppilaiden erilaisuus voidaan kohdata mahdollisimman hyvin. Välittäminen, huolenpito ja myönteinen ilmapiiri koulu yhteisössä edistävät oppilaan kehitystä ja tukevat hyvää oppimista.

Jokaisen opettajan työhön sisältyy opetuksen ohella ohjauksellisia ja oppilashuollollisia tehtäviä. Koulunkäyntiin ja oppilaan hyvinvointiin liittyvä tuki rakennetaan yhteistyössä opettajien, oppilaan ja hänen huoltajansa ja tarvittaessa oppilashuollon palveluista vastaavan henkilöstön kanssa.

---

⁷ Perusopetuslaki 4 § 3 mom.

⁸ Laki kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta (1704/2009) 41 §

⁹ Perusopetuslaki 4 § 1 mom. (1288/1999)

¹⁰ Laki kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta 41 §

¹¹ Perusopetuslaki 17 § 5 mom. (/2010)

Tuen tarpeiden arviointi ja tarvittaessa tuen tarjoaminen liittyvät kaikkiin opetustilanteisiin. Opettajalla on vastuu sekä opetusryhmänsä että sen jokaisen oppilaan erilaisten lähtökohtien ja tarpeiden huomioonottamisesta opetuksessa. Opettajan tehtävänä on ohjata ryhmää toimimaan hyvänä oppimisympäristönä, jonka sisäinen vuorovaikutus edistää oppimista. Opettaja myös ohjaa oppilaita tunnistamaan omat voimavaransa, oppimiseen liittyvät vahvuutensa ja kehityshaasteensa. Erityistä huomiota tulee kiinnittää oppilaan oppimisen valmiuksiin ja mahdollisuuteen ottaa vastuuta omasta opiskelusta, sen suunnittelusta, tavoitteenasettelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista. Oppilaiden itsetuntoa, opiskelumotivaatiota sekä oppimaan oppimisen taitoja vahvistetaan kaikissa opiskelutilanteissa ja oppiaineissa.

Oppimisessa ilmeneviin tuen tarpeisiin vastataan opetusta eriyttämällä, samanaikaisopetuksella ja opetusryhmiä joustavasti muuntelemalla. Yhdysluokkaopetuksessa näiden järjestelyjen merkitys korostuu. Koulu voi käyttää myös tukiopetusta, oppimissuunnitelmaa, osa-aikaista erityisopetusta ja avustajan työpanosta keinoina vastata opetusryhmän tai yksittäisten oppilaiden tuen tarpeisiin jo ennen tehostetun tuen vaiheeseen siirtymistä. Oppilaalla saattaa olla myös tarve saada avustajapalveluita vaikka hänellä ei olisi tehostetun tai erityisen tuen tarvetta.

Oppilaan hyvinvointiin ja oppimismotivaatioon voidaan vaikuttaa myös koulun kerhotoiminnan ja aamu- ja iltapäivätoiminnan avulla. Suunnittelemalla ne osaksi oppilaan päivää voidaan lisätä myös turvallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemuksia.

4.2 TEHOSTETTU TUKEA

Oppilaalle, joka tarvitsee oppimisessaan tai koulunkäynnissään säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tukimuotoja, on pedagogiseen arvioon perustuen annettava *tehostettua tukea* hänelle tehdyn oppimissuunnitelman mukaisesti.¹² Tehostettua tukea annetaan silloin, kun yleinen tuki ei riitä.

Tehostettu tuki suunnitellaan yksittäistä oppilasta varten kokonaisuutena. Se on luonteeltaan kokonaisvaltaisempaa ja pitkäjänteisempää kuin eri tukitoimenpiteiden käyttö yleisen tuen aikana. Tehostetun tuen avulla tuetaan suunnitelmallisesti oppilaan oppimista ja koulunkäyntiä ja pyritään samalla ehkäisemään ongelmien kasvamista, monimuotoistumista ja kasautumista.

Oppilaan oppimista ja koulunkäyntiä tulee seurata ja arvioida säännöllisesti tehostetun tuen aikana. Mikäli oppilaan tilanteessa tapahtuu muutoksia, oppimissuunnitelma tarkistetaan vastaamaan oppilaan tuen tarvetta. Jos tehostettu tuki ei ole enää tarpeen, käsitellään tehostetun tuen päättäminen moniammatillisesti oppilashuoltoryhmässä tai muulla tavalla järjestettävässä moniammatillisessa oppilashuoltotyössä. Tämän jälkeen oppilas voi edelleen saada yleistä tukea.

---

¹² Perusopetuslaki 16a § 1mom. (/2010)

Tehostetun tuen aikana voidaan käyttää kaikkia perusopetuksen tukimuotoja, lukuun ottamatta erityisen tuen päätöksen perusteella annettavaa erityisopetusta. Tehostetun tuen vaiheessa oppiaineiden oppimääriä ei myöskään voida yksilöllistää. Sen sijaan osa-aikaisen erityisopetuksen, opintojen yksilöllisen ohjauksen ja joustavien opetusryhmien käytön sekä kodin kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu. Myös oppilashuollon osuutta oppilaan hyvinvoinnin edistäjänä ja ylläpitäjänä vahvistetaan. Tuki tulee järjestää laadultaan ja määrältään oppilaan kehitystason ja yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. On tärkeää huolehtia oppilaan mahdollisuuksista onnistumisen kokemuksiin niin oppimisessa kuin ryhmän jäsenenäkin ja tukea oppilaan myönteistä käsitystä itsestään ja koulutyöstä.

Pedagoginen arvio

Tehostetun tuen aloittaminen perustuu pedagogiseen arvioon. Pedagogisessa arviossa kuvataan

- oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin tilanne kokonaisuutena
- oppilaan saama yleinen tuki, kuten tukiopetus ja arvio sen vaikutuksista
- oppilaan oppimisvalmiudet sekä oppimiseen ja koulunkäyntiin liittyvät erityistarpeet
- arvio siitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, oppilashuollollisilla tai muilla ratkaisuilla oppilasta tulisi tukea

Oppilaan opettaja tai opettajat laativat kirjallisen pedagogisen arvion. Tarvittaessa, ja etenkin silloin kun kyse on oppilaan hyvinvointiin ja kokonaiskehitykseen liittyvistä ongelmista, arvion laatimisessa käytetään myös muita asiantuntijoita. Yhteistyö oppilaan ja hänen huoltajansa kanssa on tärkeätä sekä tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta. Tehostetun tuen aloittaminen ja järjestäminen käsitellään pedagogiseen arvioon perustuen moniammatillisesti oppilashuoltoryhmässä tai muulla tavalla järjestettävässä moniammatillisessa oppilashuoltotyössä. Oppilashuollollisen käsittelyn jälkeen oppilaalle järjestettävä tuki kirjataan oppilaalle laadittavaan oppimissuunnitelmaan. Oppimissuunnitelma käsitellään tarkemmin luvussa 5.4.1.

4.3 ERITYINEN TUKI

Erityistä tukea annetaan niille oppilaille, joiden kasvun, kehityksen ja oppimisen tavoitteiden saavuttaminen ei toteudu riittävästi muilla tukitoimilla. Oppilaiden edellytykset ovat voineet heikentyä esimerkiksi vamman, sairauden, toimintavajavuuden tai kasvuympäristöön liittyvien riskitekijöiden vuoksi. Erityisen tuen tarvetta arvioitaessa otetaan huomioon opetushenkilöstön, oppilashuollon palveluista vastaavien sekä huoltajan näkemys oppilaan kehitykseen ja oppimiseen liittyvistä riskitekijöistä.

Eriytinen tuki järjestetään joko yleisen tai pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä, siten kuin erityisen tuen päätöksessä on määrätty. Eriytinen tuki muodostuu erityisen tuen päätökseen perustuvasta erityisopetuksesta sekä muista perusopetuksen tukimuodoista.

Eriytisen tuen tehtävänä on tarjota oppilaalle kokonaisvaltaista ja suunnitelmallista tukea niin, että oppilas voisi suorittaa oppivelvollisuutensa ja saisi pohjan myös opintojen jatkamiselle peruskoulun jälkeen. Oppilaan itsetuntoa ja opiskelumotivaatiota vahvistetaan ja häntä kannustetaan ottamaan edellytystensä puitteissa vastuuta opiskelustaan.

Oppilaan etu ja opetuksen järjestämisedellytykset huomioon ottaen opetuksen järjestäjä selvittää, voidaanko erityistä tukea tarvitsevan oppilaan opetus ja tukitoimet järjestää muun opetuksen yhteydessä tai osittain tai kokonaan erityisluokalla tai muussa soveltuvassa paikassa. Opetusryhmiä muodostettaessa tulee ottaa huomioon, että kaikki oppilaat voivat saavuttaa opetussuunnitelmassa asetetut tavoitteet.¹³

Pedagoginen selvitys

Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä opetuksen järjestäjän on kuultava oppilasta ja tämän huoltajaa tai laillista edustajaa sekä tehtävä oppilaasta pedagoginen selvitys.¹⁴

Selvityksen laatimista varten opetuksen järjestäjän päättämä toimielin, viranhaltija tai työntekijä hankkii oppilaan opetuksesta vastaavilta selvityksen oppilaan oppimisen etenemisestä sekä moniammatillisena oppilashuollon yhteistyönä tehdyn selvityksen oppilaan saamasta tehostetusta tuesta ja oppilaan kokonaistilanteesta. Selvitysten perusteella opetuksen järjestäjä tekee arvion oppilaan erityisen tuen tarpeesta. Näiden selvitysten ja niiden pohjalta laaditun arvion muodostamaa kokonaisuutta kutsutaan pedagogiseksi selvitykseksi.¹⁵ Kirjallisessa pedagogisessa selvityksessä kuvataan

- oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin tilanne kokonaisuutena
- oppilaan saama tehostettu tuki
- oppimisen ja kehityksen eteneminen tehostetun tuen aikana
- oppilaan oppimisvalmiudet sekä oppimiseen ja koulunkäyntiin liittyvät erityistarpeet
- arvio siitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, oppilashuollollisilla tai muilla tukijärjestelyillä oppilasta tulisi tukea
- perusteltu arvio siitä, tarvitseeko oppilas yhdessä tai useammassa oppiaineessa yksilöllistetyn oppimäärän

---

¹³ Perusopetuslaki 30 § 2 mom.

¹⁴ Perusopetuslaki 17§ 3 mom. (/2010) ja Hallintolaki (434/2003) 34, 35 ja 36 §

¹⁵ Perusopetuslaki 17§ 3 mom. (/2010) ,

Tukijärjestelyt voivat sisältää mm. opetus- ja ohjaushenkilöstöön, avustajiin, opetusmenetelmiin ja työtapoihin, opiskelumenetelmiin sekä materiaaleihin ja välineisiin liittyviä tekijöitä. Pedagogisen selvityksen lisäksi erityisen tuen päätöksen valmistelemiseksi tulee tarvittaessa hankkia muita lausuntoja, kuten psykologinen tai lääketieteellinen lausunto tai vastaava sosiaalinen selvitys.

4.4 PAIKALLISEN OPETUSSUUNNITELMAN LAADINTA

Paikallisessa opetussuunnitelmassa kuvataan oppimisen ja koulunkäynnin tuki ja tuen rakenne, tuen järjestämisen periaatteet ja tavoitteet sekä eri tukimuotojen käytännön toteutus. Opetussuunnitelmassa selvitetään, miten tuen järjestämiseen liittyvä yhteistyö oppilaan ja hänen huoltajansa kanssa toteutetaan. Opetussuunnitelmassa kuvataan henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä yhteistyö oppilashuollon palveluista vastaavien ja muiden tarvittavien asiantuntijoiden kanssa tuen tarpeen arvioinnissa, tuen suunnittelussa ja järjestämisessä sekä käytännön toteuttamisessa. Opetussuunnitelmassa kuvataan myös työnjako ja vastuut pedagogisen arvion ja pedagogisen selvityksen laadinnassa.

Opetussuunnitelman laadintaa tukevia ohjeita annetaan tuen eri muotoja käsittelevien osuuksien lopussa.

5 OPPIMISEN JA KOULUNKÄYNNIN TUKIMUODOT

5.1 OPETUSJÄRJESTELYIHIN LIITTYVÄ TUKI

5.1.1 TUKIOPETUS

Oppilaalla, joka on tilapäisesti jäänyt jälkeen opinnoissaan tai muutoin tarvitsee oppimisessaan lyhytaikaista tukea, on oikeus saada tukiopetusta.¹⁶ Tukiopetus tulee aloittaa heti, kun oppimiseen liittyvät vaikeudet on havaittu, jotta oppilas ei jäisi pysyvästi jälkeen opinnoissaan. Tukiopetuksella ehkäistään vaikeuksia ennakolta. Tukiopetus tulee aloittaa ennen kuin oppilaan menestyminen oppiaineessa tai aineryhmässä arvioidaan heikoksi. Tukiopetusta tulee järjestää niin usein ja niin laajasti kuin oppilaan suoriutumisen kannalta on tarpeen. Tukiopetusta annetaan joko oppilaan työjärjestyksen mukaisten oppituntien aikana tai niiden ulkopuolella. Sitä voidaan antaa samanaikaisopetuksena oppilaan tavallisessa opetusryhmässä tai sen ulkopuolella pienryhmässä tai täysin yksilöllisesti. Myös erilaisia joustavia ryhmittelyjä voidaan käyttää tukiopetuksen toteuttamisessa oppituntien aikana.

---

¹⁶ Perusopetuslaki 16 § 1 mom. (/2010)

Tukiopetus on eriyttämisen muoto, jolle ovat ominaisia yksilöllisesti suunnitellut tehtävät, ajankäyttö ja ohjaus. Tukiopetuksen järjestämisessä tulee käyttää monipuolisia menetelmiä ja materiaaleja, joiden avulla voidaan löytää uusia tapoja lähestyä opittavaa asiaa.

Aloitteen tukiopetuksen antamisesta oppilaalle tekee ensisijaisesti opettaja. Tukiopetusta on pyrittävä järjestämään yhteisymmärryksessä oppilaan huoltajan kanssa. Oppilaalle ja hänen huoltajalleen annetaan tietoa tukiopetuksen hyödyllisyydestä ja merkityksestä oppimiselle ja koulunkäynnille.

Tukiopetus yleisen tuen aikana

Jokaisen opettajan tehtävänä on seurata oppilaan oppimista ja kasvua ja mahdollista tuen tarpeen ilmenemistä. Tuen tarve voi johtua poissaoloista, tilapäisistä oppimisvaikeuksista tai muista syistä. Työjärjestys tulee suunnitella siten, että jokaisella oppilaalla on tukiopetusta tarvitessaan mahdollisuus siihen osallistua.

Tukiopetus tehostetun tuen aikana

Ennen tehostetun tuen aloittamista, osana pedagogista arviota, arvioidaan aiemmin annetun tukiopetuksen riittävyys ja vaikutus. Tehostetun tuen alkaessa tehtävään oppimissuunnitelmaan kirjataan oppilaan tarvitsema tukiopetus, sen tavoitteet ja järjestäminen. Tukiopetuksella voidaan edelleen vastata esimerkiksi poissaoloista johtuviin tilapäisiin tuen tarpeisiin tai jollakin oppimisen alueella ilmenevään lyhytaikaiseen tai pidempiaikaiseen tuen tarpeeseen.

Tukiopetus erityisen tuen aikana

Ennen erityisen tuen päätöstä, osana pedagogista selvitystä, arvioidaan tehostetun tuen aikana annetun tukiopetuksen riittävyys ja vaikutus sekä oppilaan tukiopetuksen tarve jatkossa. Erityisen tuen alkaessa oppilaan tarvitseman tukiopetuksen tavoitteet ja järjestäminen kirjataan HOJKSiin. Tukiopetusta voidaan käyttää samalla tavoin kuin tehostetun tuen aikana.

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

Tukiopetuksen keskeiset tavoitteet sekä tukiopetuksen järjestämiseen ja huoltajalle tiedottamiseen liittyvät toimintatavat määritellään paikallisessa opetussuunnitelmassa.

5.1.2 OSA-AIKAINEN ERITYISOPETUS

Oppilaalla, jolla on vaikeuksia oppimisessaan tai koulunkäynnissään, on oikeus saada osa-aikaista erityisopetusta muun opetuksen ohessa.¹⁷ Osa-aikaisella erityisopetuksella voidaan parantaa oppilaan oppimisedellytyksiä ja ehkäistä oppimisen eri alueisiin liittyvien ongelmien kasvua. Osa-aikaista erityisopetusta annetaan esimerkiksi oppilaille, joilla on kielellisiä tai matemaattisiin taitoihin liittyviä vaikeuksia, oppimisvaikeuksia yksittäisissä oppiaineissa taikka vaikeuksia

¹⁷ Perusopetuslaki 16 § 2 mom. (/2010)

sopeutua koulunkäyntiin. Opetuksen järjestäjän tulee huolehtia, että osa-aikaista erityisopetusta varten on tarvittavaa ja riittävää erityispedagogista osaamista.

Osa-aikaista erityisopetusta annetaan samanaikaisopetuksena, pienryhmässä tai yksilöopetuksena. Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteet ja sisällöt nivelletään oppilaan saamaan muuhun opetukseen. Oppilaan saama osa-aikainen erityisopetus suunnitellaan ja oppilaan oppimista arvioidaan opettajien yhteistyönä. Osa-aikaista erityisopetusta voidaan antaa kaikilla tuen tasoilla.

Osa-aikaisen erityisopetuksen järjestämisestä oppilaalle keskustellaan huoltajan kanssa. Huoltajan tuki opetuksen onnistuneessa toteuttamisessa on keskeinen. Osa-aikaisen erityisopetuksen järjestämisen suunnittelussa ja toteuttamisessa tehdään tarvittaessa yhteistyötä myös oppilashuollon palveluista vastaavien kanssa.

Osa-aikainen erityisopetus osana yleistä tukea

Osa-aikainen erityisopetus ehkäisee oppimisen ja koulunkäynnin vaikeuksia. Sen avulla voidaan vahvistaa oppimiseen tarvittavia perustaitoja. Oppilaan oppimisen vaikeuksiin vaikuttavia tekijöitä tulee arvioida ja muun tuen lisäksi oppilaan tulee saada tarvitessaan osa-aikaista erityisopetusta.

Osa-aikainen erityisopetus tehostetun tuen aikana

Tehostetun tuen aikana osa-aikaisen erityisopetuksen merkitys tukimuotona yleensä vahvistuu. Ennen tehostetun tuen aloittamista, osana pedagogista arviota, arvioidaan oppilaan aiemmin saaman osa-aikaisen erityisopetuksen riittävyys ja vaikutus sekä tarve osa-aikaiseen erityisopetukseen jatkossa. Arvion pohjalta oppilaalle laaditaan oppimissuunnitelma, jossa kuvataan oppilaan tarvitseman osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteet ja järjestäminen.

Osa-aikainen erityisopetus erityisen tuen aikana

Oppilas voi saada osa-aikaista erityisopetusta myös erityisen tuen vaiheessa, sekä opiskellessaan erityisryhmässä että integroituna yleisopetuksen ryhmään. Silloin kun oppilaan opetus järjestetään yleisopetuksen ryhmässä, on osa-aikainen erityisopetus tukimuotona keskeinen. Oppilaan aiemmin saaman osa-aikaisen erityisopetuksen riittävyys ja vaikutus sekä tarve osa-aikaiseen erityisopetukseen arvioidaan osana pedagogista selvitystä. Oppilaan tarvitseman osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteet ja järjestäminen kuvataan HOJKSissa.

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

Osa-aikaisen erityisopetuksen keskeiset tavoitteet, toimintatavat opetuksen järjestämisessä, yhteistyö, vastuut ja työnjaon periaatteet eri toimijoiden kesken sekä huoltajalle tiedottaminen määritellään opetussuunnitelmassa.

5.1.3 ERITYISEN TUEN PÄÄTÖKSEEN PERUSTUVA OPETUS

Erityinen tuki muodostuu erityisopetuksesta ja oppilaan tarvitsemasta muusta tuesta. Sellaisen oppilaan, jolle on tehty erityisen tuen päätös, opetus annetaan erityisopetuksena hänelle laaditun henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman (HOJKS) mukaisesti. HOJKS on erityisen tuen päätöksen suunnitelmallista toimeenpanoa ohjaava pedagoginen asiakirja. HOJKSin laatimisessa hyödynnetään soveltuvin osin tehostetun tuen aikana laadittua oppimissuunnitelmaa sekä pedagogisen selvityksen yhteydessä kerättyjä tietoja. HOJKSin laatiminen kuvataan luvussa 5.4.2.

Erityisen tuen aikana käytettävissä ovat erityisopetuksen lisäksi kaikki muut perusopetuksen tukimuodot. Oppilaalla on edelleen oikeus tukiopetukseen ja osa-aikaiseen erityisopetukseen. Oppilas saattaa tarvita tässä vaiheessa vahvempaa oppilashuollollista tukea tai avustajapalveluita. Opettaja tarvitsee taitoa käyttää oppilaiden erilaisia tarpeita tukevia pedagogisia menetelmiä ja työskentelytapoja. Erityisluokan- ja erityisopettajalla on lisäksi asiantuntijuutta, jota tarvitaan erityisen tuen aikana. Toimiminen yhteistyössä kodin kanssa on erittäin tärkeää. Kerhotoiminnan tarjoamisella voidaan edistää opiskelumotivaatiota. Erityisen tuen päätöksen saaneella oppilaalla on oikeus aamu- ja iltapäivätoimintaan koko perusopetuksen ajan.

Erityisen tuen antamiseksi opetuksen järjestäjän tulee tehdä kirjallinen päätös jota tarkistetaan ainakin toisen vuosiluokan jälkeen sekä ennen seitsemännelle vuosiluokalle siirtymistä¹⁸. Päätös on hallintolain mukainen päätös, johon on liitettävä valitusosoite.¹⁹ Oppilaan oikeusturvan ja opetuksen järjestämisen kannalta merkittävät asiat päätetään erityistä tukea koskevassa päätöksessä. Erityisen tuen päätöksessä tulee päättää oppilaan pääsääntöinen opetusryhmä, mahdolliset tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä muut tarvittavat palvelut sekä tarvittaessa oppilaan opetuksen poikkeava järjestäminen. Oppimäärän yksilöllistäminen edellyttää erityisen tuen päätöstä.²⁰

Erityisen tuen päätös voidaan tehdä ennen esi- tai perusopetuksen alkamista taikka esi- ja perusopetuksen aikana ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että oppilaan opetusta ei vamma, sairauden, kehityksessä viivästymisen tai tunne-elämän häiriön taikka muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten.²¹

Erityisen tuen tarpeellisuus tulee tarkistaa aina oppilaan tuen tarpeen muuttuessa. Opetuksen järjestäjän tulee selvittää erityisen tuen jatkamisen tarpeellisuus ennen päätöksen voimassaolon päättymistä. Oppilaasta tehdään uusi pedagoginen selvitys ja jos tarpeen todetaan jatkuvan,

---

¹⁸ Perusopetuslaki 17 § 2 mom. (/2010)

¹⁹ Hallintolaki 43 § 1 mom.

²⁰ Perusopetuslaki 17 § 2 mom. (/2010)

²¹ Perusopetuslaki 17 § 4 mom. (/2010)

oppilaalle tehdään uusi erityisen tuen päätös. Tuen järjestämisen lopettamisesta tulee tehdä hallintopäätös, jos oppilas ei enää tarvitse erityistä tukea.

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

Opetussuunnitelmassa määritellään erityisen tuen ja erityisopetuksen tavoitteet, erityisen tuen päätöksen tekemisen ja erityisopetuksen järjestämisen periaatteet ja toimintatavat, eri osapuolten yhteistyö, vastuut ja työnjako sekä oppilaan ja huoltajan kuulemiseen liittyvä menettely.

5.1.4 OPPIAINEEN OPPIMÄÄRÄN YKSILÖLLISTÄMINEN JA OPETUKSESTA VAPAUTTAMINEN

Opetus järjestetään ottaen huomioon oppilaiden edellytykset ja se voi perustua erilaajuisiin oppimääriin.²² Ensisijaisena tavoitteena on tukea oppilaan opiskelua yleisen ja tehostetun tuen avulla siten, että yleisen oppimäärän mukaiset tavoitteet on mahdollista saavuttaa kaikissa oppiaineissa. Esimerkiksi eriyttämisen avulla oppilaan opiskelua voidaan tukea keskittymällä oppiaineen keskeisiin ydinsisältöihin. Mikäli tavoitteiden saavuttaminen hyväksytysti ei tuesta huolimatta ole oppilaalle mahdollista, yhden tai useamman oppiaineen oppimäärä voidaan yksilöllistää.

Oppiaineen oppimäärän yksilöllistäminen merkitsee oppilaan oppimiselle asetettavan tavoitetason määrittelemistä hänen omien edellytystensä mukaiseksi. Motivaation puute, puutteellinen opiskeluteknikka tai poissaolot eivät voi olla syynä oppimäärän yksilöllistämiseen, vaan oppilasta tulee tukea näissä asioissa muilla sopivilla tavoilla.

Oppiaineen oppimäärä voidaan yksilöllistää vain, jos oppilaalle tehdään erityisen tuen päätös. Oppimäärän yksilöllistämisestä määrätään erityisen tuen päätöksessä. Ennen erityisen tuen päätöstä on tehty pedagoginen selvitys, joka sisältää arvion oppilaan erityisen tuen tarpeesta. Jos pedagogisessa selvityksessä todetaan, että oppilaan ei tukitoimista huolimatta arvioida saavuttavan oppiaineessa yleisen oppimäärän mukaisia tavoitteita hyväksytysti, oppiaineen oppimäärä yksilöllistetään. Kunkin oppiaineen kohdalla arvioidaan erikseen, voiko oppilas opiskella oppiainetta yleisen oppimäärän mukaan vai tuleeko oppiaineen oppimäärä yksilöllistää.

Erityisen tuen päätöksessä määritellään ne oppiaineet, joissa oppilas opiskelee yksilöllistetyn oppimäärän mukaan. Oppilaan HOJKSissa kuvataan näiden oppiaineiden tavoitteet, keskeiset sisällöt ja oppilaan edistymisen seurannan ja arvioinnin periaatteet. Oppilaalle ja hänen huoltajalleen tulee selvittää yksilöllistettyjen oppimäärien mahdolliset vaikutukset jatko-opintoihin. Jos ilmenee tarvetta lisätä tai vähentää niiden oppiaineiden määrää, jossa oppilaalla on yksilöllistetty oppimäärä, tulee oppilaalle tehdä uusi erityisen tuen päätös.

---

²² Perusopetuslaki 3 § 2 mom. (477/3003) ja 11 § 1 mom. (453/2001)

Yksilöllistetyn oppimäärän tavoitteet ja sisällöt johdetaan oppiaineen luokka-asteen yleisistä tavoitteista ja sisällöistä, usein myös alempien luokkien tavoitteita ja sisältöjä soveltamalla. Oppilas voi edetä opiskelussaan omaan tahtiinsa. Oppilaan opiskelua voidaan tukea lisäksi sopivilla opiskelumateriaaleilla, -välineillä ja -menetelmillä sekä pedagogisilla järjestelyillä.

Oppimäärän yksilöllistäminen on ensisijainen vaihtoehto ennen oppilaan vapauttamista oppimäärän suorittamisesta. Vapauttamiseen oppimäärän opiskelusta tulee olla erityisen painavat syyt. Vapauttamisesta tehdään perusopetuslain 18 §:ssä tarkoitettu hallintopäätös. Oppilaalle, joka on muutoin kuin tilapäisesti vapautettu jonkin aineen opiskelusta, tulee järjestää vastaavasti muuta opetusta tai ohjattua toimintaa.²³

Toiminta-alueittain opiskelevien oppilaiden kunkin toiminta-alueen keskeiset sisällöt, tavoitteet ja arvioinnin perusteet ovat aina yksilöllistettyjä.

Oppimäärän yksilöllistäminen erityisen tuen aikana

Oppimäärää ei voida yksilöllistää ilman erityisen tuen päätöstä.

Erityisen tuen päätöksessä päätetään niistä oppiaineista, joissa oppilas opiskelee yksilöllistetyn oppimäärän mukaisesti. HOJKSissa määritellään näiden oppiaineiden tavoitteet, keskeiset sisällöt ja arvioinnin periaatteet. Nämä HOJKSin sisällöt laativat kunkin oppiaineen opetuksesta vastaava opettaja tai opettajat yhdessä.

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

Opetussuunnitelmassa määritellään oppimäärän yksilöllistämiseen liittyvät periaatteet ja toimintatavat osana erityisen tuen päätöstä ja HOJKSin laatimista.

5.1.5 PIDENNETTY OPPIVELVOLLISUUS

Jos perusopetukselle säädettyjä tavoitteita ei lapsen vammaisuuden tai sairauden vuoksi ilmeisesti ole mahdollista saavuttaa yhdeksässä vuodessa, alkaa oppivelvollisuus vuotta perusopetuslaissa säädettyä aikaisemmin ja kestää 11 vuotta²⁴. Esiopetus voi pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä oleville oppilaille annettavassa erityisopetuksessa kestää yhden tai kaksi vuotta.²⁵ Tarkoitus on vahvistaa oppilaan valmiuksia niin, että hän selviytyisi opiskelustaan perusopetuksessa mahdollisimman hyvin.

---

²³ Perusopetusasetus (852/1998) 5 § 1 mom.

²⁴ Perusopetuslaki 25 § 2 mom.

²⁵ Perusopetuslaki 9 § 2 mom.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin kuuluvat vaikeasti vammaiset lapset. Heitä ovat muun muassa näkö- ja kuulovammaiset sekä muutoin ruumiillisesti tai henkisesti vaikeasti vammaiset tai kehityksessään viivästyneet lapset. Myös vaikea sairaus voi olla syynä pidennettyyn oppivelvollisuuteen.²⁶ Pidennetystä oppivelvollisuudesta päätetään erityisen tuen päätöksen yhteydessä. Päätös tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsella on oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna oikeus saada esiopetusta²⁷. Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalla lapsella tämä oikeus alkaa sen vuoden syyslukukauden alussa, jolloin lapsi täyttää viisi vuotta. Päätös oppivelvollisuuden pidentymisestä tarvitaan ennen esiopetuksen alkua, jotta oikeus siihen voi toteutua.

Lapsen ohjautuminen riittävän varhain tuen piiriin edellyttää yhteistyötä eri hallintokuntien välillä. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden eri vaihtoehtoista ja valinnan vaikutuksista. Huoltaja päättää, osallistuuko lapsi oppivelvollisuutta edeltävään esiopetukseen. Esiopetuksen kesto ja perusopetuksen aloittaminen tulee suunnitella lapsen edistymisen, tuen tarpeen ja kokonaistilanteen perusteella.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien oppilaiden opetus voidaan järjestää vaihtoehtoisesti seuraavilla tavoilla:

- Lapsi aloittaa oppivelvollisuutta edeltävässä esiopetuksessa sinä vuonna, kun hän täyttää viisi vuotta, jatkaa toisen vuoden oppivelvollisuuden suorittamiseen kuuluvassa esiopetuksessa ja aloittaa tämän jälkeen perusopetuksen.
- Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa yhden vuoden, minkä jälkeen hän aloittaa perusopetuksen.
- Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa kaksi vuotta. Tällöin perusopetuksen alkamista lykätään vuodella²⁸ ja lapsi aloittaa perusopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää 8 vuotta. Tästä on tehtävä erillinen hallintopäätös.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalle, erityistä tukea saavalle lapselle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS) esiopetuksen alkaessa. Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien oppilaiden opetus voidaan tarvittaessa järjestää siten, ettei yhteisenä aineena opeteta toista kotimaista kieltä eikä vierasta kieltä, oppiaineita

---

²⁶ Hallituksen esitys Eduskunnalle koulutusta koskevaksi lainsäädännöksi (HE 86/1997)

²⁷ Perusopetuslaki 17 § 2 ja 4 mom. (/2010) ja 26 a § 1 mom. (1288/1999)

²⁸ Perusopetuslaki 27 §

voidaan yhdistää oppiainekokonaisuuksiksi ja jakaa osa-alueisiin siten kuin paikallisessa opetussuunnitelmassa määrätään²⁹.

Opetusryhmät tulee muodostaa siten, että opetuksessa voidaan saavuttaa opetussuunnitelmassa asetetut tavoitteet.³⁰ Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä oleville oppilaille annettavassa opetuksessa opetusryhmässä saa olla enintään kahdeksan oppilasta. Vaikeimmin kehitysvammaisista oppilaista muodostetussa opetusryhmässä saa olla kuitenkin enintään kuusi oppilasta. Jos pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevan oppilaan opetus annetaan yhdessä muiden kuin erityistä tukea saavien oppilaiden kanssa, saa opetusryhmässä olla enintään 20 oppilasta³¹.

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

Opetussuunnitelmassa määritellään pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien oppilaiden opetuksen järjestämisen periaatteet ja toimintatavat, yhteistyö esiopetuksen ja muun varhaiskasvatuksen kanssa, muu yhteistyö eri osapuolten kesken sekä vastuut ja työnjako. Opetussuunnitelmassa päätetään myös, miten oppiaineita mahdollisesti yhdistetään oppiainekokonaisuuksiksi tai jaetaan osa-alueisiin.

5.1.6 TOIMINTA-ALUEITTAIN OPISKELU

Vaikeimmin kehitysvammaisten oppilaiden opetus voidaan järjestää oppiainejaon sijasta toiminta-alueittain.³² Myös muulla tavoin vammaisen tai vakavasti sairaan oppilaan opetus voi olla oppilaan terveydentilaan liittyvistä syistä perusteltua järjestää toiminta-alueittain.³³ Opetuksen järjestämisestä oppiainejaon sijasta toiminta-alueittain päätetään erityisen tuen päätöksessä.³⁴ Opetussuunnitelmaan kuuluvat toiminta-alueet ovat motoriset taidot, kieli ja kommunikaatio, sosiaaliset taidot, päivittäisten toimintojen taidot ja kognitiiviset taidot.

Opetuksen järjestäminen perustuu kokonaisvaltaisten tavoitteiden määrittelyyn, oppilasryhmässä tapahtuvan vuorovaikutuksen edistämiseen sekä toimivan ja motivoivan oppimisympäristön

---

²⁹ Valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitettujen opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta (Tuntijakoasetus) (1435/2001) 9 § 2 mom.

³⁰ Perusopetuslaki 30 § 2 mom.

³¹ Perusopetusasetus 2 § 3 mom. (1194/1998)

³² Tuntijakoasetus 9 § 3 mom.

³³ Perusopetuslaki 18 § 1 mom.

³⁴ Perusopetuslaki 17 § 2 mom. (/2010)

kehittämiseen. Opetuksen suunnittelun lähtökohtana ovat oppilaan vahvuudet ja tavoitteena oppilaan koko potentiaalin käyttöön saaminen. Koulupäivän eri toimintoja hyödynnetään oppimisessa. Tavoitteet asetetaan yksilöllisesti siten, että ne ovat realistisia ja oppilaalle mielekkäitä. Toiminta-alueittain järjestettyyn opetukseen liittyy aina myös kuntouttavia ja hoitavia elementtejä. Opetuksen suunnittelu ja toteuttaminen edellyttää oppilaan opettajien, muun henkilöstön ja eri asiantuntijoiden välistä yhteistyötä.

Eriyistä tukea saavan oppilaan opetukseen käytettävä aika jaetaan joko oppiaineittain tai toiminta-alueittain. Toiminta-alueet voivat sisältää yksittäisen oppiaineen sisältöjä ja tavoitteita, jos oppilaalla on vahvuuksia jossakin yksittäisessä oppiaineessa. Opetuksen toteuttamisessa eri toiminta-alueiden sisältöjä voidaan yhdistää.

Motoristen taitojen oppimisen tavoitteena on vahvistaa oppilaan kehon hahmotusta, edistää kokonais- ja hienomotoristen taitojen kehittymistä sekä antaa mahdollisuuksia monipuolisesti harjoitella taitoja arjen eri tilanteissa. Motoristen taitojen opetuksen tulee sisältää motoristen toimintojen suunnittelun ja ohjauksen, tasapainon, koordinaation, rytmin, kestävyuden ja lihasvoiman kehittämiseen liittyviä osa-alueita.

Kommunikaatiotaitojen oppimisen tavoitteena on orientoitumisreaktion muodostuminen ja sen pohjalle rakentuva erilaisten ilmaisujen ymmärtäminen ja tuottaminen. Tavoitteena on, että oppilas on vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa, tulee ymmärretyksi ja ymmärtää itsekin muita ryhmän oppilaita ja aikuisia. Oppilaalle turvataan mahdollisuus käyttää itselleen luonteenomaisia tapoja kommunikoida. Oppilaalla tulee olla käytettävissään vaihtoehtoisia kommunikaatiokeinoja, kuten viittomat tai kommunikaatiokansio. Kielen ja kommunikaation opetuksen tulee sisältää kielellistä tietoisuutta, ilmaisua, käsite- ja sanavarastoa, viittomien, merkkien, symbolien, kirjainten ja sanojen tunnistamista ja käyttöä sekä ajattelua kehittäviä osa-alueita. Kommunikaatiotaitoja harjoitellaan eri tilanteissa koulupäivän aikana.

Sosiaalisten taitojen oppimisen tavoitteena on oppilaan vuorovaikutustaitojen kehittyminen. Opetuksen tulee sisältää vuorovaikutustaitoja ja itsehallinnan taitoja kehittäviä osa-alueita. Oppilaan itsetuntemusta ja oppimismotivaatiota tuetaan luomalla edellytykset onnistumisen kokemuksiin ja vahvistamalla myönteistä sosiaalisen oppimisen ilmapiiä.

Kognitiivisten taitojen oppimisen tavoitteena on, että oppilas aktivoituu ja oppii käyttämään aistejaan ympäröivän todellisuuden hahmottamiseen. Opetuksen tulee sisältää aistien stimulointia ja harjoittamista, valinnan, luokittelun, ongelmanratkaisun ja syy-seuraussuhteen oppimista edistäviä osa-alueita. Oppiaineiden sisällöistä voidaan saada aineistoa kognitiivisten taitojen oppimiseen.

Päivittäisten taitojen oppimisen tavoitteena on lisätä oppilaan aktiivista osallistumista elinympäristön toimintaan sekä edistää omatoimisuutta ja itsenäistymistä. Opetuksen tulee sisältää terveyttä ja turvallisuutta, arkipäivän elämäntaitoja, asumista ja ympäristössä liikkumista sekä vapaa-ajan viettoa käsitteleviä osa-alueita. Päivittäisten taitojen harjoittelu luo

mahdollisuuksia motoristen taitojen, kielen ja kommunikaation sekä kognitiivisten taitojen kehittymiselle ja harjoittelulle.

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

Paikallisessa opetussuunnitelmassa määritellään toiminta-alueisiin liittyvät yleiset tavoitteet ja kuvataan tarkemmat tavoitteet, sisällöt ja menetelmät osa-alueittain.

5.2 OHJAUKSELLINEN JA MUU TUKI

5.2.1 KODIN JA KOULUN VÄLINEN YHTEISTYÖ

Opetuksessa tulee olla yhteistyössä kotien kanssa.³⁵ Opetus ja kasvatus tulee järjestää yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa siten, että jokainen oppilas saa oman kehitystasonsa ja tarpeidensa mukaista opetusta, ohjausta ja tukea.³⁶ Oppilas elää samanaikaisesti sekä kodin että koulun vaikutuspiirissä. Tämä edellyttää näiden kasvatusyhteisöjen vuorovaikutusta ja yhteistyötä oppilaan kokonaisvaltaisen terveen kasvun ja hyvän oppimisen tukemisessa. Vuorovaikutus kodin kanssa lisää opettajan oppilaantuntemusta ja auttaa opetuksen suunnittelussa ja toteuttamisessa.

Huoltajalla on ensisijainen vastuu lapsensa kasvatuksesta ja siitä, että oppilas suorittaa oppivelvollisuutensa.³⁷ Koulu tukee kotien kasvatustehtävää ja vastaa oppilaan kasvatuksesta ja opetuksesta kouluyhteisön jäsenenä.³⁸ Tavoitteena on edistää lasten ja nuorten oppimisen edellytyksiä, turvallisuutta ja hyvinvointia koulussa. Kodin ja koulun yhteistyö edistää kouluyhteisön hyvinvointia ja turvallisuutta.

On tärkeää, että huoltajalla on mahdollisuus osallistua koulun kasvatustyön tavoitteiden asettamiseen, suunnitteluun ja arviointiin yhdessä opettajan ja oppilaiden kanssa. Koulun on oltava yhteistyössä huoltajan kanssa niin, että hän voi osaltaan tukea lapsensa tavoitteellista oppimista ja koulunkäyntiä. Kodin ja koulun yhteistyötä toteutetaan sekä yhteisö- että yksilötasolla.

Vastuu kodin ja koulun yhteistyön edellytysten kehittämisestä on opetuksen järjestäjällä. Yhteistyö edellyttää koulun henkilöstön aktiivisuutta ja aloitteellisuutta sekä keskustelua ja tiedottamista

---

³⁵ Perusopetuslaki 3 §, 3 mom.

³⁶ Tuntijakoasetus 4 § 1 mom.

³⁷ Perusopetuslaki 26 § 2 mom. (477/2003)

³⁸ Perusopetuslaki 3 § 2 mom. (477/2003), Tuntijakoasetus 2, 3 ja 4 §

huoltajan, opettajan ja oppilaan oikeuksista sekä velvollisuuksista. Yhteistyön lähtökohtana on eri osapuolien keskinäinen kunnioitus.

Huoltajalle annetaan tietoa opetussuunnitelmasta, opetuksen järjestämisestä, opintoihin liittyvästä arvioinnista, oppilaan tuen tarpeista ja tuen saannin mahdollisuuksista ja huoltajan mahdollisuudesta osallistua kodin ja koulun väliseen yhteistyöhön sekä kouluyhteisön hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistämiseen. Kodin ja koulun yhteistyössä seurataan oppilaan poissaoloja. Koulun tulee antaa huoltajille tietoa oppilashuollon toiminnasta³⁹ sekä kouluyhteisön toimintamalleista ja tiedottamiskäytänteistä erilaisissa ongelma- onnettomuus- ja kriisitilanteissa. Kodin ja koulun yhteistyössä otetaan huomioon perheiden erilaisuus, yksilölliset tarpeet sekä perheen kielellinen ja kulttuurinen tausta.

Huoltajalle tulee antaa tietoa myös oppilasta koskevien tietojen käsittelyyn, tietojensaantiin ja niiden luovuttamiseen sekä salassapitoon liittyvistä kysymyksistä. Koulun tulee oppilashuollon moniammatillisessa yhteistyössä käydä läpi huoltajan kanssa hallinnollisiin käytänteisiin liittyvät yleiset periaatteet, huoltajan yksilöidyn kirjallisen suostumuksen merkitys oppilasta koskevien ratkaisujen tekemisessä sekä yhteistyön merkitys kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemisessa.⁴⁰

Ensimmäisten vuosiluokkien aikana jatketaan esiopetuksen aikana syntynyttä yhteistyötä ja luodaan pohja myös huoltajien keskinäiselle vuorovaikutukselle. Erilaisia kodin ja koulun vuoropuhelua tukevia yhteistyömuotoja tulee kehittää koko perusopetuksen ajan ja erityisesti siirryttäessä kouluasteelta toiselle tai muissa siirtymävaiheissa. Tieto- ja viestintätekniikkaa käytetään parantamaan ja monipuolistamaan tiedon kulkua ja yhteydenpitoa kodin ja koulun välillä. Yhteistyö järjestetään siten, että oppilashuollon ja moniammatillisen yhteistyöverkoston avulla oppilaan koulunkäyntiä ja hyvinvointia voidaan tukea. Perusopetuksen päättövaiheessa huoltajalle tulee antaa tietoa ja mahdollisuus keskustella oppilaan jatkokoulutukseen liittyvistä kysymyksistä ja mahdollisista ongelmista oppilaanohjaajan ja oppilashuollon eri asiantuntijoiden kanssa.⁴¹

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

Kodin ja koulun välistä yhteistyötä koskeva opetussuunnitelman osuus laaditaan yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollon toimeenpanoon kuuluvia tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa.⁴²

---

³⁹ Perusopetuslaki 31 a § 3 mom. (/2010), 3§ 3 mom. ja 26 § 2 mom. , Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (Koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa säätelevä valtioneuvoston asetus) (380/2009) 4 § 2 mom., 9 §, 13 § ja Lastensuojelulaki (417/2007) 9 ja 12 §

⁴⁰ Perusopetuslaki 31 a§ 3 ja 4 mom., 40, 41§ 4 mom. (/2010) ja 41 § 1, 2 ja 3 mom.

⁴¹ Koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa säätelevä valtioneuvoston asetus 15 §

⁴² Perusopetuslaki 15 § 2 mom. (477/2003)

Tällöin otetaan huomioon myös muiden kasvatuksen kannalta keskeisten tahojen osallistuminen yhteistyöhön ja tiedonkulun sujuvuus.

Kodin kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet, toimintatavat, työnjako ja vastuut määritellään paikallisessa opetussuunnitelmassa. Toimintatapoja määriteltäessä otetaan huomioon kodin ja koulun yhteistyö koko koulu yhteisön tasolla, luokan tasolla sekä yksittäistä oppilasta koskien.

Paikallisessa opetussuunnitelmassa kuvataan kodin ja koulun yhteistyön toimintamallit, huoltajien osallisuuteen ja keskinäiseen yhteydenpitoon liittyvät periaatteet, sekä opetuksen ja oppilashuollon tuen järjestämiseen ja poissaolojen seurantaan liittyvät menettelytavat. Suunnitelman tulee sisältää myös yhteistyön toteutumisen seurantaan ja arviointiin liittyvät menettelytavat sekä kuvaus menettelytavoista yhteistyöhön liittyvissä ongelmatilanteissa.

5.2.2. KERHOTOIMINTA

Koulun kasvat- ja opetustyön tukemiseksi voidaan järjestää kerhotoimintaa. Koulun kerhotoiminta on tavoitteellista toimintaa joka tukee lapsen ja nuoren fyysistä ja psyykkistä kasvua ja kehitystä.

Kerhotoiminnan tarkoitus on edistää erityisesti oppilaan eettistä ja sosiaalista kasvua, antaa mahdollisuuksia itsensä kehittämiseen ja tukea myönteisten harrastusten viriämistä.

Monipuolinen koulun kerhotoiminta antaa mahdollisuuden onnistumisen ja osaamisen kokemuksiin lapsille ja nuorille. Kerhotoiminnan avulla vahvistetaan kodin ja koulun kasvatuskumppanuutta ja yhteistyötä.

Kerhotoiminnan tulee tarjota monipuolista, lasta ja nuorta arvostavaa toimintaa ja tilaisuuksia myönteiseen, kehitystä rikastavaan vuorovaikutukseen aikuisten ja toisten lasten kanssa. Kerhot ovat oppilaille vapaaehtoisia.

Kerhotoiminnan tavoitteet ovat

- kodin ja koulun kasvatustyön tukeminen
- oppilaiden osallisuuden lisääminen
- onnistumisen ja osaamisen kokemusten tarjoaminen
- oppilaiden eettisten ja sosiaalisten taitojen kehittäminen ja yhteisöllisyyden kasvamisen tukeminen
- luovan toiminnan ja ajattelun taitojen kehittäminen
- kannustaminen oman kulttuurin tuottamiseen
- oppilaiden harrastuneisuuden tukeminen ja myönteisten harrastusten edistäminen
- opettajan mahdollisuudet oppilaan tuntemuksen lisäämiseen

Koulun kerhotoimintaa voidaan järjestää myös lapsen aamu- ja iltapäivätoimintaa täydentävänä toimintana. Aamu- ja iltapäivätoimintaa järjestetään valtakunnallisten aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteiden mukaisesti.

Kerhotoiminta antaa opettajalle mahdollisuuden oppilaidensa eri puolten parempaan tuntemiseen, mikä osaltaan edistää opettajan valmiutta sovittaa opetusta oppilaiden tarpeisiin. Oppilas voi kerhotoiminnasta saada vahvistusta oppimismotivaatiolleen ja tukea kaikinpuoliseen hyvinvointiinsa. Kerhotyöskentely antaa myös mahdollisuuden soveltaa ja syventää oppitunneilla opittua. Kerhotoimintaa voidaan tarjota oppilaalle osana tehostettua tukea tai erityistä tukea. Kerhotoiminnan vapaaehtoisuus tulee säilyttää.

Paikallinen opetussuunnitelma

Paikalliseen opetussuunnitelmaan kirjataan kerhotoiminnan tavoitteet sekä järjestämisen periaatteet ja keskeiset toimintatavat kuten yhteistyö muiden toimijoiden kanssa ja toiminnasta tiedottaminen. Aamu- ja iltapäivätoiminnasta laaditaan erillinen paikallinen suunnitelma.

5.2.3 OHJAUKSEN JÄRJESTÄMINEN

Perusopetuslain mukaan jokaisella oppilaalla on oikeus saada opetuksen lisäksi ohjausta.⁴³ Ohjaustoiminnan tarkoituksena on tukea oppilaan onnistumista perusopetuksen eri vaiheissa, vahvistaa opiskelutaitoja ja itseohjautuvuutta sekä kehittää oppilaan valmiuksia tehdä opintojaan koskevia valintoja perusopetuksen aikana ja sen jälkeen. Opintojen edetessä työelämään tutustumisen ja tulevaisuuden vaihtoehtojen suunnittelemisen merkitys kasvaa. Ohjauksella vahvistetaan myös yhteistyötaitoja sekä kykyä toimia erilaisissa ryhmissä ja ottaa vastuuta omasta ja yhteisestä työstä. Ohjauksen tehtävänä on osaltaan estää oppilaiden syrjäytymistä ja edistää tasa-arvoa. Oppilaanohjauksen tehtävä sekä yleiset tavoitteet ja tavoitteet opintojen eri vaiheissa täsmennetään luvussa 7.21.

Ohjaustoiminnan tulee muodostaa koko perusopetuksen ajan kestävä, esiopetuksen tuottamat valmiudet huomioonottava ja toisen asteen opintoihin ohjaava jatkumo. Jatkumon rakentumisesta huolehtivat ohjaustyöhön osallistuvat opettajat ja oppilaanohjaaja sekä muu henkilöstö, jotka toimivat yhteistyössä oppilaan opintopolun aikana ja sen eri nivelvaiheissa.

Oppilaalla ja hänen huoltajallaan tulee olla mahdollisuus saada tietoa perusopetuksen työtavoista, valinnanmahdollisuuksista ja niiden merkityksestä oppilaan oppimiselle, opinnoille ja tulevaisuudelle. Huoltajalle tulee järjestää mahdollisuus neuvotella koulun edustajien kanssa

---

⁴³ Perusopetuslaki 30 § 1 mom. (/2010)

oppilaan opiskeluun ja valintoihin liittyvistä kysymyksistä sekä tarvittaessa keskustella opettajan, oppilaanohjaajan, oppilaan ja huoltajan yhteisissä tapaamisissa.

Ohjaus osana yleistä tukea

Jokaisen opettajan tehtävänä on ohjata oppilasta koulunkäynnissä ja eri oppiaineiden opiskelussa edellä esitettyjen tavoitteiden mukaisesti ja siten ehkäistä ennalta opintoihin liittyvien ongelmien syntymistä. Opettajan tehtävänä on myös oppilaiden persoonallisen kasvun, kehityksen ja osallisuuden tukeminen. Ohjaus niveltyy kaikkiin opetustilanteisiin ja oppiaineisiin. Oppilaan arviointiin liittyvä palautteenanto on tehokas ohjauksen väline.

Ohjauksen yksi alue on työelämään tutustuminen. Sen keskeisiä toteuttamismuotoja ovat työelämän ja yhteiskunnan eri osa-alueiden edustajien vierailut oppitunneilla, työpaikkakäynnit, erilaiset yhteistyöprojektit, eri alojen tiedotusmateriaalin käyttö opetuksessa sekä työelämään tutustumisjaksot (TET) tai työpaikalla tapahtuva opiskelu.

Eri oppiaineiden ja aihekokonaisuuksien opetukseen tulee lisäksi sisällyttää ainesta, joka liittyy opiskelun tuottamat tiedot ja taidot työelämän vaatimuksiin ja mahdollisuuksiin.

Ohjaus tehostetun tuen aikana

Ohjauksen näkökulma otetaan huomioon arvioitaessa oppilaan tarvetta tehostettuun tukeen. Tehostetun tuen alkaessa tehtävään oppimissuunnitelmaan kirjataan tarvittaessa myös oppilaanohjaukseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet. Huomiota kiinnitetään oppilaan opiskelutavoissa ja -taidoissa tai yhteistyötilanteissa mahdollisesti ilmeneviin tuen tarpeisiin sekä taitoja vahvistaviin ja opiskelumotivaatiota lisääviin toimintatapoihin ja opiskelun sisältöihin. Oppilaan arviointiin liittyvää palautteenantoa käytetään suunnitelmallisesti oppilaan kannustamiseen ja ohjaamiseen. Oppilas voidaan myös ohjata esimerkiksi kerhotoiminnan piiriin tai perusopetuksen päättövaiheessa voidaan toteuttaa joustavaa, osittain työpaikalla tapahtuvaa opiskelua. Ohjauksella vahvistetaan tukea tarvitsevan oppilaan itseluottamusta ja autetaan ymmärtämään opiskelun merkitystä omalle tulevaisuudelle.

Ohjaus erityisen tuen aikana

Ennen erityisen tuen päätöstä, osana pedagogista selvitystä, arvioidaan tehostetun tuen aikana annetun ohjauksen riittävyys ja laatu sekä oppilaan tarpeet yksilölliseen ja ryhmässä tapahtuvaan ohjaukseen jatkossa. Erityisen tuen päätöksen jälkeen oppilaalle laaditaan HOJKS, johon kirjataan myös ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet. Ohjauksen avulla jatketaan oppilaan opiskelu- ja yhteistyötaitojen sekä itseluottamuksen, opiskelumotivaation ja työelämäntuntemuksen vahvistamista. Ohjauksellista tukea suunniteltaessa tehdään tiivistä yhteistyötä kodin kanssa ja hyödynnetään myös oppilashuollon palveluista vastaavan henkilöstön ja oppilasta avustavan muun henkilöstön mahdollisuuksia yksilölliseen ohjaamiseen.

Paikallinen opetussuunnitelma

Paikallisessa opetussuunnitelmassa määritellään ohjaustoiminnan tavoitteet, toimintaa ohjaavat periaatteet ja toimintatavat sekä yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken. Tämän ohjausta koskevan opetussuunnitelman osan tulee sisältää myös kuvaus siitä, miten yhteistyö eri koulujen ja oppilaitosten, paikallisen työ- ja elinkeinoelämän sekä muiden, ohjauksen kannalta keskeisten toimijoiden kanssa toteutetaan. Työelämään tutustumisen ja erityisesti TET -jakson tavoitteet, toimintatavat ja arviointi kuvataan. Lisäksi opetussuunnitelmasta tulee käydä ilmi, miten oppilas ja hänen huoltajansa saavat tietoa oppilaanohjaukseen kuuluvista seikoista ja miten koulu tekee yhteistyötä ohjaukseen liittyvissä kysymyksissä oppilaiden huoltajien kanssa.

5.2.4 TULKITSEMIS- JA AVUSTAJAPALVELUIDEN JÄRJESTÄMINEN

Perusopetusta saavalla oppilaalla on oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustajapalvelut⁴⁴. Tulkitsemis- ja avustajapalveluiden tarkoituksena on taata oppilaalle oppimisen ja koulunkäynnin perusedellytykset.

Oppilas voi tarvita tulkitsemista esimerkiksi kuulovammasta johtuen tai hän voi tarvita puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiokeinoja kuten erilaisia symbolijärjestelmiä puutteellisten kommunikaatiotaitojensa vuoksi. Tulkitsemisen merkitys on oppilaan kehityksen ja kasvun kannalta suuri. Kielellisen vuorovaikutuksen mahdollisuus ja tukeminen kaikkina koulupäivinä edistää oppilaan sosiaalista kasvua ja osallisuutta kouluyhteisössä. Tavoitteena on, että sekä toiset oppilaat että oppilaan kanssa toimivat aikuiset tuntevat oppilaan tavan kommunikoida. Oppilaan omien kommunikaatiotaitojen kehittäminen mahdollistaa tasavertaisen vuorovaikutuksen muiden kanssa. Kieli on oppimisen keskeinen väline ja kielen kehittyminen vaikuttaa ajattelun ja tunteiden kehitykseen sekä oppilaan identiteetin muotoutumiseen.

Opettajat ja tulkki suunnittelevat yhdessä kommunikoinnin tuen eri oppimistilanteissa. Lisäksi suunnitellaan muutkin tukitoimet, kuten oppilaan sijoittuminen luokkatilassa, yksilölliset oppi- ja opetusmateriaalit ja oppilaan mahdollisesti tarvitsemat apuvälineet. Tulkki voi tukea oppimistilanteissa yhtä tai useampaa oppilasta samanaikaisesti. Myös opettaja voi tukea oppilaita kommunikoinnissa viittomien tai muiden symbolien avulla.

Avustajan antaman tuen tulee edistää oppilaan itsenäistä selviytymistä ja omatoimisuutta sekä myönteisen itsetunnon kehittymistä. Avustajapalvelun tavoitteena on tukea yksittäistä oppilasta siten, että hän kykenee ottamaan yhä enemmän itse vastuuta oppimisestaan ja koulunkäynnistään.

Avustajan antama tuki voidaan suunnata yksilöllisesti tai ryhmäkohtaisesti. Opettaja ja avustaja suunnittelevat yhdessä oppimisen ja koulunkäynnin tuen toteuttamisen yksittäisen oppilaan ja ryhmän tarpeiden pohjalta. Opettajan tehtävänä on suunnitella, opettaa sekä arvioida oppilaan ja koko ryhmän oppimista ja työskentelyä. Avustaja avustaa oppilasta opetukseen ja kuntoutukseen

---

⁴⁴ Perusopetuslaki 31 § 1 mom. (477/2003)

liittyvien yksittäisten tehtävien suorittamisessa opettajan tai terapeuttien ohjeiden mukaan. Hän voi ohjata oppilasta selviytymään koulun päivittäisistä tilanteista.

Tulkittamis- ja avustajapalveluiden järjestämisestä päättää opetuksen järjestäjä. Oppilaan tulkittamis- ja avustajapalveluiden tarve, määrä ja laatu arvioidaan oppilaan opettajien ja oppilashuollon henkilöstön yhteistyönä hyödyntäen oppilaan huoltajan antamia tietoja ja mahdollisten koulun ulkopuolisten asiantuntijoiden lausuntoja. Tulkin tai avustajan antama oppilaskohtainen tuki voi olla osa-aikaista tai kokoaikaista.

Tulkittaminen ja avustaminen osana yleistä tukea

Oikea-aikainen ja riittävä tulkittamisapu ja mahdollisuus puhetta tukeviin ja korvaaviin kommunikaatiokeinoihin tukee oppilaan oppimista ja ehkäisee oppimisvaikeuksien syntymistä ja/tai vaikeutumista. Oppimisympäristön tulisi olla kommunikoinnin kannalta esteetön.

Avustajan antaman tuki parantaa yksittäisen oppilaan tai opetusryhmän oppimisen edellytyksiä. Se voi joskus ehkäistä kokonaan tehostetun tai erityisen tuen tarpeen.

Mikäli oppilaalle laaditaan oppimissuunnitelma, kirjataan tulkittamis- tai avustajapalveluiden järjestäminen siihen.

Tulkittaminen ja avustaminen tehostetun tuen aikana

Oppilaan tulkittamis- ja avustajapalvelujen tarve arvioidaan pedagogisessa arviossa. Tämän pohjalta laaditaan oppimissuunnitelma, jossa kuvataan näiden palvelujen järjestäminen ja seuranta tehostetun tuen aikana. Tulkittamis- ja avustajapalveluiden tarve saattaa lisääntyä tai tuen muodot tarvitsevat uudelleen arviointia tehostetun tuen vaiheessa. Useimmiten oppilas tarvitsee tehostetun tuen aikana säännöllisesti ja jatkuvasti muitakin tukitoimia.

Tulkittaminen ja avustaminen erityisen tuen aikana

Tehostetun tuen aikana saatujen tulkittamis- ja avustajapalveluiden riittävyys ja vaikutus sekä oppilaan tulkittamis- ja avustajapalvelujen tarve arvioidaan ennen erityisen tuen päätöstä pedagogisessa selvityksessä. Erityisen tuen päätöksessä päätetään oppilaan tulkittamis- ja avustajapalveluista⁴⁵. Oppilaalle laaditaan erityisen tuen päätöksen jälkeen HOJKS, jossa kuvataan oppilaalle järjestettävät tukipalvelut, henkilöt, jotka osallistuvat tukipalvelujen järjestämiseen, heidän vastuualueensa ja tukipalvelujen toteutumisen seuranta. Tulkittamisen ja avustamisen määrä ja laatu määritellään yksilöllisesti yhdessä muiden tukitoimien kanssa. Erityisen tuen aikana oppilas tarvitsee usein henkilökohtaisesti kohdennettuja tukipalveluja. Erityistä tukea tarvitsevan oppilaan koulupäivään voi kuulua myös hoitotoimenpiteitä.

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

---

⁴⁵ Perusopetuslaki 17 § 2 ja 3 mom. (/2010)

Tulkitsemis- ja avustajapalveluiden järjestämisen tavoitteet, periaatteet, hallinnolliset käytänteet, toimintatavat sekä yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken määritellään opetussuunnitelmassa.

5.3 JOUSTAVAN PERUSOPETUKSEN TOIMINTA

Perusopetuslain mukaan kunta voi järjestää päättämässään laajuudessa perusopetuksen 7-9 vuosiluokkien yhteydessä annettavaa joustavan perusopetuksen toimintaa⁴⁶

Joustavan perusopetuksen toiminnan tavoitteena on vähentää perusopetuksen keskeyttämistä ja ehkäistä syrjäytymistä. Joustavan perusopetuksen toiminnalla tarkoitetaan perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan järjestettävää opetusta ja oppimisen ja kasvun tukea. Opetus järjestetään pienryhmämuotoisesti koulussa, työpaikoilla ja muissa oppimisympäristöissä moniammatillista yhteistyötä sekä tuki- ja neuvontapalveluita käyttäen.⁴⁷

Joustavan perusopetuksen toiminta on tarkoitettu niille 7-9 -luokkien oppilaille, joilla on alisuoriutumista ja koulumotivaation puutetta sekä oppilaille, joita näyttäisi uhkaavan syrjäytyminen jatkokoulutuksesta ja työelämästä. Poikkeuksellisesti toimintaan voidaan ottaa myös perusopetuslain 17 §:n 2 momentissa säädettyä erityisopetusta saava oppilas, mikäli oppilas kykenee noudattamaan joustavan perusopetuksen toiminnassa käytettävää opetussuunnitelmaa ja järjestelyä voidaan kokonaisuutena pitää oppilaan edun mukaisena.⁴⁸

Oppilas valitaan toimintaan oppilaan tai hänen huoltajiensa tekemän hakemuksen perusteella. Opetuksen järjestäjä päättää oppilasvalinnan perusteista ja valintamenettelystä. Otettaessa oppilaita toimintaan heihin on sovellettava yhdenvertaisia valintaperusteita.³⁾

Joustavan perusopetuksen toiminnan, jäljempänä joustava perusopetus, tavoitteena on vahvistaa kokonaisvaltaisesti oppilaan opiskelumotivaatiota ja elämänhallintaa. Perusopetuksen oppimäärän suorittamisen lisäksi tavoitteena on tukea nuorta toisen asteen koulutukseen siirtymisessä sekä antaa valmiudet selviytyä opiskelussa. Erityistä huomiota kiinnitetään työmuotoihin, joilla vahvistetaan kotien ja kaikkien joustavassa perusopetuksessa työskentelevien yhteistä kasvatustyötä.

Toiminta toteutetaan perusopetusta koskevien yleisten säädösten ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden tavoitteiden ja sisältöjen mukaisesti. Koulun toimintakulttuuria, toimintatapoja ja opetusmenetelmiä kehitetään vastaamaan joustavaan perusopetukseen valittujen nuorten yksilöllisiä tarpeita. Erityisesti huomiota tulee kiinnittää oppilaan hyvinvointia ja

---

⁴⁶ Perusopetuslaki 5 § (1707/2009)

⁴⁷ Perusopetusasetus 9 a § (1768/2009)

⁴⁸ Perusopetusasetus 9 b § (1768/2009)

turvallisuutta tukevaan yhteistyöhön, oppilashuoltoon ja ohjaukseen. Opetus järjestetään koulussa lähiopetuksena ja osaksi työpaikoilla sekä muissa oppimisympäristöissä ohjattuna opiskeluna. Oppilaille asetetut henkilökohtaiset tavoitteet, oppimisympäristöt sekä tukitoimet suunnitellaan ja toteutetaan siten, että ne vastaavat perusopetuksen tavoitteita. Joustavassa perusopetuksessa painotetaan toiminnallisia ja työpainotteisia opiskelumenetelmiä.

Toiminnassa korostuvat moniammatillinen sekä eri hallintokuntien ja organisaatioiden välinen yhteistyö, johon voivat osallistua mm. ammatilliset oppilaitokset ja lukiot, vapaan sivistystyön oppilaitokset sekä nuorten työpajat. Toiminnan suunnittelua ja organisoimista varten voidaan muodostaa ohjausryhmä.

Oppilasvalinnasta tehdään hallintopäätös. Päätös valmistellaan moniammatillisesti oppilashuoltotyössä. Joustavan perusopetuksen oppilaille laaditaan oppimissuunnitelma tai tarkistetaan hänelle jo aiemmin laadittua oppimissuunnitelmaa. Suunnitelmassa kuvataan oppilaan joustavan perusopetuksen järjestäminen koulussa ja muissa oppimisympäristöissä, moniammatillinen yhteistyö, tarvittavat tuki- ja neuvontapalvelut sekä toiminnan seuranta. Mikäli oppilaalle on tehty päätös erityisen tuen antamisesta, joustavan perusopetuksen toteuttaminen kuvataan vastaavalla tavalla henkilökohtaisessa opetuksen järjestämisestä koskevassa suunnitelmassa. Jos joustavan perusopetuksen toiminta päättyy yksittäisen oppilaan kohdalla ennen perusopetuksen päättymistä, tehdään siitä hallintopäätös.

Joustava perusopetus toteutetaan pienryhmämuotoisesti, mikä edellyttää yleensä oman opetusryhmän muodostamista. Opetusta voidaan antaa myös osittain tai kokonaan muun ryhmän yhteydessä.

Muissa oppimisympäristöissä, kuten työpaikoilla, tapahtuva oppiminen on oleellinen osa joustavaa perusopetusta. Se suunnitellaan vastaamaan opetussuunnitelman tavoitteita ja sisältöjä. Opiskelun tulee sisältää riittävästi opettajan antamaa vuorovaikutteista opetusta myös muissa oppimisympäristöissä toteutettavien opetusjaksojen aikana. Oppilaalle annetaan näille jaksoille opetussuunnitelman tavoitteiden mukaisia oppimistehtäviä. Suoriutuminen ja oppimistehtävät arvioidaan osana oppilaan arviointia. Koulun tulee sopia kirjallisesti opettajien ja ohjauksesta vastaavien henkilöiden työnjaosta ja vastuista. Muissa oppimisympäristöissä toteutettavat opetusjaksot suunnitellaan yhteisymmärryksessä oppilaan huoltajan kanssa. Oppilaalla on oikeus saada tarvitsemaansa ohjausta sekä oppimisen ja koulunkäynnin tukea myös näiden jaksojen aikana. Opetuksen järjestäjä vastaa siitä, että kaikissa oppimisympäristöissä on huolehdittu työturvallisuudesta ja varauduttu mahdollisten tapaturmien varalta. Opetuksen järjestäjän tulee perehdyttää joustavan perusopetuksen tehtävissä toimivat henkilöt, koulun ulkopuoliset toimijat mukaan lukien, tietosuojaan ja salassapitoon liittyviin säädöksiin.

Opetuksen järjestäminen moniammatillisesti edellyttää, että opettajan lisäksi toimintaan osallistuu nuorten sosiaalisen kasvun tukemiseen, perheiden kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä muuhun tuki- ja neuvontatyöhön perehtynyt, opetuksen järjestäjän nimeämä henkilö tai henkilöitä.

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

Opetussuunnitelmassa kuvataan joustavan perusopetuksen toiminnan keskeiset tavoitteet, järjestämisen periaatteet ja toimintatavat sekä yhteistyö, vastuut ja työnjaon periaatteet eri toimijoiden kesken. Opetussuunnitelman tulee sisältää joustavan perusopetuksen toiminnan oppilasvalinnan perusteet ja valintamenettelyjen kuvaus.

5.4 YKSILÖLLISET SUUNNITELMAT

5.4.1 OPPIMISSUUNNITELMA

Oppimissuunnitelma on suunnitelma oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin etenemisestä ja siinä tarvittavista opetusjärjestelyistä sekä oppilaan tarvitsemasta tuesta. Sitä voidaan tarvittaessa käyttää osana yleistä tukea ja sitä tulee käyttää tehostetun tuen aikana. Suunnitelman tavoitteena on turvata oppilaalle hyvät edellytykset edetä opinnoissaan. Suunnitelma lisää opettajien tietoisuutta asianomaisen oppilaan tilanteesta ja helpottaa siten kunkin opettajan oman työn suunnittelua ja opettajien välistä yhteistyötä. Oppimissuunnitelman tarkoituksena on myös, että oppilas oppii kasvavasti ottamaan vastuuta opiskelustaan ja saa oppimiseensa enemmän tavoitteellisuutta. Suunnitelmasta huoltaja saa itselleen tietoa ja voi siten paremmin tukea lastaan. Suunnitelma antaa hyvän pohjan oppilaan edistymisen arvioinnille. Oppimissuunnitelman avulla ei kuitenkaan oppiaineen oppimäärää voida yksilöllistää. Oppimäärän yksilöllistäminen vaatii erityisen tuen päätöksen.

Tehostetun tuen aikana tehtävä oppimissuunnitelma perustuu pedagogisessa arviossa tuotettuun tietoon. Oppimissuunnitelma laaditaan yhteistyössä oppilaan, huoltajan, opettajien ja koulun muiden asiantuntijoiden kesken. Oppilaan osuus suunnittelussa kasvaa siirryttäessä perusopetuksen ylemmille luokille. Ensimmäisen luokan oppilaiden oppimissuunnitelma voi rakentua lapsen esiope- tuksen oppimissuunnitelman pohjalle, jos sellainen on tehty.

Opetussuunnitelmassa voidaan päättää, että eri oppiaineiden opinnoissa voidaan edetä vuosiluokkiin jaetun oppimäärän sijasta oppilaan oman opinto-ohjelman mukaisesti.⁴⁹ Jos tällainen päätös tehdään yksittäisen oppilaan kohdalla, tulee hänelle laatia oppimissuunnitelma. Siinä on mainittava opintoko- konaisuudet, jotka sisältyvät oppilaan opinto-ohjelmaan, ja määriteltävä niiden suorittamisjärjestys, aikataulu sekä mahdolliset erityistavoitteet.

Oppilaan opiskelu voidaan järjestää erityisin opetusjärjestelyin, jos oppilaalla katsotaan joltakin osin ennestään olevan perusopetuksen oppimäärää vastaavat tiedot ja taidot, jos perusopetuksen oppimäärän suorittaminen olisi oppilaalle olosuhteet ja aikaisemmat opinnot huomioon ottaen

---

⁴⁹ Perusopetusasetus 11 § 3 mom.

joltakin osin kohtuutonta tai se on perusteltua oppilaan terveydentilaan liittyvistä syistä.⁵⁰ Erityisistä opetusjärjestelyistä tulee tehdä päätös, minkä jälkeen oppilaalle laaditaan oppimissuunnitelma.

Perusopetuksen 7 - 9 vuosiluokkien oppilas voidaan ottaa joustavan perusopetuksen toimintaan⁵¹, minkä jälkeen hänelle tulee laatia oppimissuunnitelma. Oppimissuunnitelma sisältää soveltuvien osin samoja osa-alueita kuin tehostetun tuen aikana laadittava oppimissuunnitelma. Lisäksi siinä kuvataan oppilaan joustavan perusopetuksen järjestäminen koulussa ja muissa oppimisympäristöissä.

Tehostettuun tukeen liittyvän oppimissuunnitelman tulee sisältää seuraavat tiedot sen mukaan kuin ne ovat tarpeen oppilaan opetuksen ja tukitoimien järjestämiseksi:

- oppilaan oppimisvalmiudet sekä oppimiseen ja koulunkäyntiin liittyvät erityistarpeet
- oppimiseen, työskentely- ja vuorovaikutustaitoihin sekä koulunkäyntiin liittyvät tavoitteet
- oppiaineet ja aineryhmät, joita oppilas opiskelee
- opiskelun sisällölliset painoalueet eri oppiaineissa
- pedagogiset ratkaisut, kuten joustavat ryhmittelyt, samanaikaisopetus, opetusmenetelmät, työskentelytavat, opiskelustrategiat ja välineet/kommunikointitavat sekä erityiset apuvälineet ja oppimateriaalit
- fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen oppimisympäristöön liittyvät, oppilashuollolliset tai muut ratkaisut
- moniammatillisen yhteistyön kuvaus ja eri toimijoiden vastualueet
- yhteistyön toteuttaminen oppilaan ja huoltajan kanssa, huoltajan tarjoama tuki
- edistymisen seuranta ja arviointi, arviointitavat ja ajankohdat sekä oppilaan itsearviointi
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet

Oppimissuunnitelma on kirjallinen oppilaan opetuksen ja tukitoimien järjestämistä ohjaava pedagoginen asiakirja. Suunnitelmaan ei voi hakea muutosta valittamalla eikä muilla muutoksenhakeineilla. Oppimissuunnitelmassa ei kuvata oppilaan henkilökohtaisia ominaisuuksia.

Oppimissuunnitelma osana yleistä tukea

Jokaiselle oppilaalle voidaan laatia oppimissuunnitelma. Sen laatimisen periaatteet päätetään paikallisessa opetussuunnitelmassa. Oppimissuunnitelma sisältää soveltuvien osin samoja osa-alueita kuin tehostettua tukea varten laadittava oppimissuunnitelma. Oppilasta varten pohditut henkilökohtaiset tavoitteet ja tukitoimet hyödyttävät oppilaan oppimista ja kasvua.

Oppimissuunnitelma tehostetun tuen aikana

---

⁵⁰ Perusopetuslaki 18 § 1 mom.

⁵¹ Perusopetusasetus 9 b § 1 mom. (1768/2009).

Oppilaalle, joka tarvitsee oppimisessaan tai koulunkäynnissään säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tukimuotoja, on annettava tehostettua tukea hänelle tehdyn oppimissuunnitelman mukaisesti. Oppilaalle järjestettävä tuki kirjataan oppimissuunnitelmaan⁵². Oppimissuunnitelma laaditaan aina oppilaalle, joka saa tehostettua tukea. Oppimissuunnitelma on laadittava, ellei siihen ole ilmeistä estettä, yhteistyössä oppilaan ja huoltajan sekä tarvittaessa oppilaan muun laillisen edustajan kanssa.⁵³ Tehostetun tuen vaiheessa opiskelun ja tukitoimien järjestelmällinen suunnittelu tukee oppilaan oppimista, kasvua ja kehitystä. Oppimissuunnitelman käyttöä jatketaan, kunnes tehostetun tuen tarve poistuu tai oppilaalle tehdään erityisen tuen päätös.

Erityinen tuki

Oppilaalle, jolle on tehty erityisen tuen päätös, laaditaan oppimissuunnitelman sijasta henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). HOJKSin laadinnassa hyödynnetään tehostettuun tukeen liittyvää oppimissuunnitelmaa.

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

Paikallisessa opetussuunnitelmassa päätetään, miten oppimissuunnitelmaa käytetään osana yleistä tukea. Opetussuunnitelmassa kuvataan tehostettuun tukeen liittyvä oppimissuunnitelman käyttö. Oppimissuunnitelman laadinta, yhteistyö, vastuut ja työnjaon periaatteet sekä suunnitelman sisältö kuvataan erikseen yleisen ja tehostetun tuen osalta.

5.4.2 HENKILÖKOHTAINEN OPETUKSEN JÄRJESTÄMISTÄ KOSKEVA SUUNNITELMA

Erityistä tukea koskevan päätöksen toimeenpanemiseksi oppilaalle on laadittava henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma. Suunnitelmasta tulee ilmetä oppilaan erityistä tukea koskevan päätöksen mukaisen opetuksen ja muun tuen antaminen.⁵⁴

Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS) on hyväksyttyyn opetussuunnitelmaan perustuva pedagoginen asiakirja. Oppilaan opettajat laativat suunnitelman ja se laaditaan yhteistyössä oppilaan ja tämän huoltajan kanssa, ellei siihen ole ilmeistä estettä. Tarvittavilta osin se voidaan tehdä moniammatillisena yhteistyönä.

Henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman tehtävänä on tukea pitkäjänteisesti oppilaan yksilöllistä oppimis- ja kasvuprosessia. HOJKS on oppilaan oppimiseen ja koulunkäyntiin liittyvä tavoitesuunnitelma sekä suunnitelma opetuksen sisällöistä, pedagogisista

---

⁵² Perusopetuslaki 16a § 1 ja 2 mom. (/2010)

⁵³ Perusopetuslaki 16a § 1 mom. (/2010)

⁵⁴ Perusopetuslaki 17a § (/2010)

menetelmistä ja muista tarvittavista tukitoimista. Henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman laatimisessa hyödynnetään oppilaalle tehtyä oppimissuunnitelmaa ja otetaan huomioon pedagogisessa selvityksessä esiin nousseet asiat.

Suunnitelman tulee sisältää seuraavat tiedot sen mukaan kuin ne ovat tarpeen oppilaan opetuksen ja tukitoimien järjestämiseksi:

- oppilaan oppimisvalmiudet sekä oppimiseen ja koulunkäyntiin liittyvät erityistarpeet
- oppimisen ja koulunkäynnin yleiset tavoitteet
- oppiaineet ja aineryhmät sekä valinnaiset opinnot, joita oppilas opiskelee sekä oppiaineiden vuosiviikkotuntimäärät
- sosiaaliin taitoihin ja koulunkäyntiin liittyvät tavoitteet
- oppiainekohtaiset tavoitteet
  - opiskelun erityiset painoalueet niissä oppiaineissa, joissa oppilaalla on yleinen oppimäärä
  - luettelo niistä oppiaineista, joissa oppilaalla on yksilöllistetty oppimäärä sekä näiden oppiaineiden tavoitteet ja keskeiset sisällöt
- kuvaus toiminta-alueittain opiskelevan oppilaan yksilöllisistä tavoitteista ja keskeisistä sisällöistä toiminta-alueittain
- edistymisen seuranta ja arviointi, arviointitavat ja ajankohdat sekä oppilaan itsearviointi
  - miten oppilas osoittaa osaamisensa
  - niissä oppiaineissa, joissa oppilas opiskelee yksilöllistetyn oppimäärän mukaan tai toiminta-alueittain
- erityistä tukea koskevan päätöksen mukaisten tulkitsemis- ja avustajapalveluiden, muiden opetus- ja oppilashuoltopalveluiden sekä tuki- ja kuntoutuspalveluiden järjestäminen sekä eri toimijoiden vastuualueet
- pedagogiset ratkaisut, kuten joustavat ryhmittelyt, samanaikaisopetus, opetusmenetelmät, työskentelytavat, kommunikointitavat sekä erityiset apuvälineet ja oppimateriaalit
- fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen oppimisympäristöön liittyvät, oppilashuollolliset tai muut ratkaisut
- kuvaus oppilaan opetuksen järjestämisestä muun opetuksen yhteydessä ja/tai erityisopetuksen ryhmässä
  - kuvaus siitä, miten ja millä oppitunneilla erityisopetuksen ryhmässä pääsääntöisesti opiskeleva oppilas opiskelee yleisopetuksen ryhmässä
- moniammatillisen yhteistyön kuvaus ja eri toimijoiden vastuualueet
- kuvaus oppilaan koulukuljetusten järjestelyistä ja vastuista sekä kuljetusta odottavan oppilaan ohjauksesta ja valvonnasta
- oppilaan osallistuminen aamu- ja iltapäivätoimintaan ja kuvaus yhteistyöstä toiminnan järjestäjän kanssa
- yhteistyön toteuttaminen oppilaan ja huoltajan kanssa, huoltajan tarjoama tuki
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet

HOJKS on kirjallisesti laadittava pedagoginen asiakirja. Suunnitelmaan ei voi hakea muutosta valittamalla eikä muilla muutoksenhakukeinoilla. HOJKSissa ei kuvata oppilaan henkilökohtaisia ominaisuuksia. HOJKS-asiakirjaan voidaan liittää huoltajan antamat yksilöidyt tiedonsiirtoluvat.

Suunnitelma tulee tarkistaa tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran lukuvuodessa, oppilaan tarpeiden mukaiseksi.⁵⁵ Henkilökohtaista opetuksen järjestämistä koskevaa suunnitelmaa muutetaan aina oppilaan tuen tarpeen tai opetuksen tavoitteiden muuttuessa. Kokemukset käytetyistä opetusjärjestelyistä, toimintatavoista ja tukipalveluista voidaan kirjata HOJKSiin, ja hyödyntää tätä tietoa suunnitelman toteutumista arvioitaessa.

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

Opetussuunnitelmassa määritellään henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman laatimisen ja seurannan periaatteet, toimintatavat sekä yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken sekä menettelytavat oppilaan ja huoltajan kuulemiseksi.

5.5 OPPILASHUOLTO JA TURVALLISUUDEN EDISTÄMINEN

5.5.1 OPPILASHUOLTO

Oppilashuollolla tarkoitetaan oppilaan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa. Oppilashuoltoon sisältyvät opetuksen järjestäjän hyväksymän opetussuunnitelman mukainen oppilashuolto sekä oppilashuollon palvelut, jotka ovat kansanterveyslaissa tarkoitettu kouluterveydenhuolto sekä lastensuojelulaissa tarkoitettu koulunkäynnin tukeminen.⁵⁶

Oppilashuolto kuuluu kaikille kouluyhteisössä työskenteleville sekä oppilashuoltopalveluista vastaaville viranomaisille. Sitä toteutetaan yhteistyössä oppilaan ja huoltajan kanssa.⁵⁷

Oppilashuolto on sekä yhteisöllistä että yksilöllistä tukea. Oppilashuollolla edistetään lapsen ja nuoren oppimista sekä tasapainoista ja tervettä kasvua ja kehitystä.

Oppilashuollon tehtävänä on osana kouluyhteisön toimintakulttuuria kehittää hyvinvointia tukevaa oppimisympäristöä ja vahvistaa koulun yhteisöllistä toimintatapaa. Yhteisöllisyyttä tuetaan edistämällä oppilaan ja huoltajan osallisuutta kouluyhteisön hyvinvoinnin kehittämisessä. Oppilashuollolla edistetään myönteistä vuorovaikutusta ja keskinäisen huolenpidon ilmapiiriä sekä

---

⁵⁵ Perusopetuslaki 17a § (/2010)

⁵⁶ Perusopetuslaki 31 a § 2 mom. (/2010), Kansanterveyslaki (626/2007) 14 § 1 mom. 5 kohta, Lastensuojelulaki (417/2007) 9 §

⁵⁷ Perusopetuslaki 31 a § 3 mom. (/2010)

puututaan tarvittaessa ongelmiin. Tavoitteena on luoda terve ja turvallinen oppimis- ja kasvuympäristö, suojata mielenterveyttä ja ehkäistä syrjäytymistä sekä edistää koulu yhteisön hyvinvointia.

Oppilashuollossa seurataan ja arvioidaan koko koulu yhteisön, yksittäisten luokkien ja ryhmien hyvinvointia sekä huolehditaan siitä, että oppilaan yksilölliset kasvuun ja kehitykseen sekä terveyteen liittyvät tarpeet huomioidaan koulun arjessa.⁵⁸

Oppilashuollossa pyritään kasvun ja oppimisen esteiden, oppimisvaikeuksien sekä muiden ongelmien ehkäisemiseen, tunnistamiseen, lieventämiseen ja poistamiseen mahdollisimman varhain. Erityistä huomiota tulee kiinnittää lapsen ja nuoren mielenterveyden turvaamiseen. Lastensuojelulain mukainen ehkäisevä lastensuojelu ja terveydenhuollossa toteutettava terveyden edistäminen, terveysneuvonta ja – tarkastukset vahvistavat ongelmien ennaltaehkäisyä ja varhaista tukea.⁵⁹ Tehtävänä on seurata jokaisen oppilaan kokonaisvaltaista hyvinvointia ja tarvittaessa tukea oppilasta ja puuttua hyvinvoinnissa tapahtuviin muutoksiin yhteistyössä huoltajien kanssa.

Oppilashuollon yhteistyössä sovitaan menettelytavoista ehkäisevän lastensuojelutyön ja kouluterveydenhuoltoon kuuluvan erityisen tuen toteuttamisessa. Yhteistyössä ja toimintaohjeissa tulee ottaa huomioon oppilaan kasvun ja kehityksen mahdollinen vaarantuminen kasvu ympäristössä olevien riskitekijöiden johdosta sekä lastensuojelulain mukainen ilmoitusvelvollisuus lastensuojelutarpeen selvittämiseksi.⁶⁰

Oppilashuoltotyötä ohjaavat luottamuksellisuus, lapsen, nuoren ja huoltajan kunnioittaminen sekä osallisuuden tukeminen. Koulun oppilashuoltotyöstä ja sen menettelytavoista tulee antaa tietoa oppilaalle ja huoltajalle. Huoltajalle tulee antaa tietoa siitä, miten oppilasta koskevan oppilashuollollisen asian vireillepano ja valmistelu tapahtuu.⁶¹

Oppilashuoltoa koordinoidaan ja kehitetään oppilashuollon moniammatillisessa yhteistyössä, esimerkiksi oppilashuoltoryhmässä. Yhteistyössä kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon toimeenpanoon kuuluvia tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa⁶² sovitaan yhteistyön yleisistä

---

⁵⁸ Perusopetuslaki 3 § 2 mom. (477/2003), Koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa säätelevä valtioneuvoston asetus (380/2009) 12 §, 13 § ja 15 §, Lastensuojelulaki 9 §

⁵⁹ Perusopetuslaki 16 ja 16 a §, 17 ja 17 a § (/2010), Lastensuojelulaki 3 §, 8 §, 9 § ja 12 §, Koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa säätelevä valtioneuvoston asetus 380/2009 4 § ja 13 §

⁶⁰ Lastensuojelulaki 25 § 1 mom., Koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa säätelevä valtioneuvoston asetus 13 § ja 18 §,

⁶¹ Perusopetuslaki 31 a § 2 mom. (/2010)

⁶² Perusopetuslaki 15 § 2 mom. (477/2003)

periaatteista ja rakenteista, käytännön toiminnan järjestämisestä, keskinäisestä työnjaosta ja vastuista. Yhteistyön järjestämisessä otetaan huomioon myös muiden viranomaisten kuten poliisin ja pelastustoimen tai muiden yhteistyökumppaneiden kanssa tehtävä yhteistyö terveyteen ja turvallisuuteen liittyvissä kysymyksissä.

Oppilashuoltotyötä suunniteltaessa sovitaan erikseen sekä yhteisölliseen terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen että oppilaan tukemiseen ja hänen asioidensa käsittelyyn liittyvät periaatteet ja toimintatavat. Koulu yhteisön yleistä terveyttä ja hyvinvointia edistävää toimintaa voidaan kehittää moniammatillisessa yhteistyössä. Tällöin oppilashuollon yhteistyöhön voi osallistua eri toimijoita salassapidon estämättä. Kun oppilashuoltotyössä käsitellään yksittäistä oppilasta koskevaa asiaa, asian käsittelyyn voivat osallistua vain ne opetukseen ja oppilashuollon järjestämiseen osallistuvat, joiden tehtäviin oppilaan asian käsittely välittömästi kuuluu.⁶³

Kouluruokailu

Kouluruokailulla tuetaan oppilaiden tervettä kasvua ja kehitystä. Kouluruokailun ja koulupäivän aikana mahdollisesti tarjottavien välipalojen järjestämisessä ja ohjauksessa otetaan huomioon kouluruokailun sosiaalinen merkitys, ravitsemus- ja tapakasvatuksen tavoitteet sekä ruokailutauon virkistystehtävä. Oppilaille annetaan mahdollisuus osallistua kouluruokailun suunnitteluun ja toteuttamiseen.

Oppilashuoltotyössä huolehditaan yhdessä kouluruokailusta vastaavan henkilöstön kanssa siitä, että kouluruokailu on tarkoituksenmukaisesti ohjattu ja järjestetty. Yhteistyössä oppilaan, hänen huoltajiensa sekä kouluterveydenhuollon henkilöstön kanssa sovitaan tukitoimista ja seurannasta oppilaan yksilöllisissä ravitsemukseen sekä terveyden tai sairauden hoitoon liittyvissä tarpeissa.⁶⁴

5.5.2 TURVALLISUUDEN EDISTÄMINEN

Oppilaalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön.⁶⁵ Siihen kuuluu sekä fyysinen, psyykkinen ja sosiaalinen turvallisuus. Opetuksen järjestämisen lähtökohtana on oppilaiden ja koulun henkilökunnan turvallisuuden takaaminen kaikissa tilanteissa. Oppimisympäristön turvallisuuden edistäminen on osa koulu yhteisön toimintakulttuuria. Se tulee ottaa huomioon koulun kaikessa toiminnassa.

---

⁶³ Perusopetuslaki 31 a § 2 mom. (/2010)

⁶⁴ Perusopetuslaki 3 § 2 mom. ja 31 a § 1 mom. (477/2003), Koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa säätelevä valtioneuvoston asetus 13 §

⁶⁵ Perusopetuslaki 29 § 1 mom.

Oppilashuollon tavoitteena on tukea toimintakyvyn säilymistä myös fyysistä ja psyykkistä turvallisuutta vaarantavissa tilanteissa. Tällöin huolehditaan oppilaan ja koko yhteisön tarvitsemasta psykososiaalisesta tuesta erilaisissa ongelma-, onnettomuus- ja kriisitilanteissa sekä niiden edellyttämässä jälkihoidossa.

Opiskelun esteetöntä sujumista sekä koulu yhteisön turvallisuutta ja viihtyisyyttä varten koulussa tulee olla järjestyssäännöt tai koulussa sovellettavat järjestysmääräykset, joilla edistetään koulun sisäistä järjestystä.⁶⁶ Opetussuunnitelman yhteydessä on myös laadittava suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. Suunnitelma tulee toimeenpanna ja sen noudattamista ja toteutumista tulee valvoa.⁶⁷

Väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän ehkäisy sekä siihen puuttuminen kuuluu kaikille koulu yhteisössä työskenteleville.⁶⁸ Väkivalta, kiusaaminen tai häirintä voi olla suoraa tai epäsuoraa sanallista tai fyysistä voimankäyttöä tai sosiaalista manipulointia, joka loukkaa ihmisen fyysistä, psyykkistä tai sosiaalista itsemääräämisoikeutta. Kiusaamisella tarkoitetaan systemaattista, tahallista ja toistuvaa samaan henkilöön tai ryhmään kohdistuvaa sanallista tai fyysistä kielteistä toimintaa. Kiusaamiselle on ominaista kiusaajan ja kiusatun välinen voimasuhteiden epätasapaino. Tavallista on myös se, että kiusaaminen tapahtuu ryhmässä. Kiusaamisen lisäksi koulu yhteisössä voi esiintyä myös muuta aggressiivista, ei-toivottua väkivaltaista käyttäytymistä.

Oppilaille, heidän huoltajilleen ja koulun henkilöstölle tulee antaa tietoa, väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän erilaisista ilmenemistavoista, ennaltaehkäisystä ja koulu yhteisön toimintatavoista näissä tilanteissa sekä koulussa sovellettavista järjestysmääräyksistä.

Fyysistä turvallisuutta edistetään huolehtimalla koulurakennukseen, opetustiloihin, opetusvälineisiin, opetuksen järjestämiseen, opetustilanteisiin ja välitunteihin sekä koulu yhteisön ulkopuolella tapahtuvaan opetukseen liittyvistä turvallisuustekijöistä. Opetuksen järjestäjän tulee huolehtia siitä, että työelämään tutustumispaikka on turvallinen ja että oppilaan oppimisympäristö on työelämään tutustumisen aikana oppilaalle turvallinen.⁶⁹

Koulu yhteisön turvallisuuden edistämiseen kuuluvat myös koulumatkakuljetuksiin, tapaturmien ennaltaehkäisyyn ja tietoturvallisuuteen liittyvät tekijät. Koulukuljetuksen odotusaikojen

---

⁶⁶ Perusopetuslaki 29 § 3 ja 4 mom. (477/2003)

⁶⁷ Perusopetuslaki 29 § 2-4 mom. (477/2003)

⁶⁸ Perusopetuslaki 29 § (477/2003) , Koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa säätelevä valtioneuvoston asetus 12 §, Terveysturvallisuuslaki (763/1994) 26 § ja 27 §

⁶⁹ Perusopetuslaki 29 § 1 mom., Työturvallisuuslaki (738/2002) 9 § ja 10 §

valvonnasta ja ohjatusta toiminnasta sekä matkojen aikaisesta turvallisuudesta huolehditaan sopimalla yhteisistä menettelytavoista.⁷⁰

Tapaturmien ehkäisyyn liittyvässä ohjeistuksessa otetaan huomioon tapaturmien torjunnan kansalliset linjaukset ja ohjeistukset sekä toiminnan edellyttämä yhteistyö. Oppilashuollon yhteistyössä sovitaan tapaturmien ennaltaehkäisyyn, ensiapuun, hoitoon ohjaukseen ja tapaturmien seurantaan liittyvistä menettelytavoista.

Oppilaalle ja hänen huoltajalleen tulee antaa tietoa sekä koulumatkakuljetusten odotusajoista ja siihen liittyvästä valvonnasta että tapaturmien ehkäisyyn ja hoitoon liittyvistä menettelytavoista.

Kouluyhteisön turvallisuutta ohjaavat myös työturvallisuuslaki ja sen mukainen työsuojelun toimintaohjelma.⁷¹ Muita kouluyhteisön turvallisuutta ohjaavia säädöksiä ovat pelastuslain edellyttämä pelastussuunnitelma, joka on pidettävä ajan tasalla.⁷² Pelastussuunnitelmasta on tiedotettava tarvittavalla tavalla koulun koko henkilökunnalle sekä muille, joiden on osallistuttava pelastussuunnitelman toimeenpanoon.

Turvallisuuden edistämiseksi ja turvallisuutta vaarantavien tilanteiden ennaltaehkäisyssä noudatetaan turvallisuutta ohjaavaa lainsäädäntöä, eri oppiaineiden opetukseen laadittuja turvallisuusohjeita sekä muita paikallista turvallisuutta koskevia linjauksia.

Kouluyhteisön turvallisuusriskejä, turvallisuutta ja toimintaohjeiden noudattamista tulee säännöllisesti seurata, arvioida ja valvoa. Turvallisuusriskien kartoituksissa, äkillisiin kriisitilanteisiin varautumista ja pelastustoimintaa koskevissa ohjeistuksissa tulee ottaa huomioon se, että ohjeet yhteen sovitetaan keskenään. Äkillisiin uhka- ja vaaratilanteisiin varauduttaessa otetaan huomioon myös kouluyhteisön aikuisia koskevat turvallisuusohjeet ja tuki.⁷³

Opetuksen järjestäjä vastaa siitä, että kaikilla kouluilla on turvallisuutta koskevat toimintaohjeet. Paikallinen yhteistyö opetustoimen eri toimijoiden ja muiden viranomaisten kanssa tukee tarkoituksenmukaista toimintaa turvallisuutta vaarantavissa tilanteissa ja niiden ennaltaehkäisyssä.⁷⁴

---

⁷⁰ Perusopetuslaki 32 § 1 mom. (1039/2009), 34 § 1 mom. (1288/1999), Koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa säätelevä valtioneuvoston asetus 12 §

⁷¹ Työturvallisuuslaki 8-10 §

⁷² Perusopetuslaki 29 § ja 32 §, Pelastuslaki 9 § 3 mom., Pelastusasetus(787/2003) 9 §, 10 §

⁷³ Työturvallisuuslaki 8 §

⁷⁴ Perusopetuslaki 29 § ja 32 §, Pelastuslaki 9 § 3 mom., Pelastusasetus 9 § ja 10 §, Poliisilaki (493/1995) 1 § 1 mom. ja 1 § 2 mom. (21/2001), Työturvallisuuslaki 8 §

5.5.3 SALASSAPITO JA TIETOJEN LUOVUTTAMINEN

Oppilashuoltotyössä käsitellään monia oppilasta ja hänen perhettään koskevia tietoja, jotka ovat lainsäädännön mukaan salassa pidettäviä.⁷⁵ Salassapidolla tarkoitetaan sekä asiakirjan pitämistä salassa että kieltoa ilmaista tietoa tieto suullisesti eli vaitiolovelvollisuutta ja kieltoa käyttää salaista tietoa omaksi eduksi tai toisen vahingoksi.

Salassa pidettäviä ovat mm. tiedot oppilaiden ja heidän perheenjäsentensä henkilökohtaisista oloista, kuten elintavoista, vapaa-ajan harrastuksista, perhe-elämästä, poliittisesta vakaumuksesta, yksityiselämän piirissä esitetyistä mielipiteistä ja osallistumisesta yhdistystoimintaan, sekä tiedot taloudellisesta asemasta, terveydentilasta ja vammaisuudesta.

Salassa pidettäviä ovat myös tiedot tehostetun ja erityisen tuen antamisesta, opetuksesta vapauttamisesta sekä oppilashuoltoa koskevat asiakirjat ja niihin sisältyvät tiedot. Salassa pidettäviä ovat myös tiedot oppilaalle suoritetusta psykologisesta testistä tai soveltuvuuskokeesta sekä oppilaan koesuoritukset. Oppilaalle annettavat todistukset ovat julkisia lukuun ottamatta todistuksiin poikkeuksellisesti sisältyvää oppilaan henkilökohtaisten ominaisuuksien sanallista arviointia, joka on salassa pidettävä tieto.⁷⁶

Salassapitovelvollisia ovat rehtori, opettajat, opetusharjoittelijat, koulunkäyntiavustajat, kouluterveydenhuollon edustajat, koulukuraattorit, koulupsykologit sekä opetuksen järjestämisestä vastaavien toimielinten jäsenet.⁷⁷ Myöskään muut opetuksen järjestäjän palveluksessa olevat henkilöt eivät saa sivullisille ilmaista tietoonsa saamia salassa pidettäviä tietoja eivätkä luovuttaa salassa pidettäviä tietoja sisältäviä asiakirjoja.

Oppilashuoltotyöhön osallistuvilla on salassapitosäännösten estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä oppilaan opettajalle ja perusopetuslain mukaisesta opetuksesta ja toiminnasta vastaavalle viranomaiselle oppilaan opetuksen asianmukaisen järjestämisen edellyttämät välttämättömät tiedot.⁷⁸

Tiedon luovuttamista arvioitaessa joudutaan harkitsemaan muun muassa, onko kysymys sellaisesta tiedosta, joka on välttämätön oppilaan tai muiden oppilaiden turvallisuuden varmistamiseksi. Luovutettava tieto voi koskea esimerkiksi sellaista oppilaan sairautta, joka tulee ottaa opetustilanteissa huomioon. Vaikka tiedon luovuttamiselle olisikin edellä todettu lain tarkoittama peruste, yhteistyön ja luottamuksen rakentamiseksi ja turvaamiseksi on syytä pyrkiä aina ensisijaisesti hankkimaan huoltajan suostumus salassa pidettävän tiedon luovuttamiseen.

---

⁷⁵ Perusopetuslaki 40 § (/2010), Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 § 1 mom.

⁷⁶ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 24 § 1 mom. 25, 29 ja 30 kohta.

⁷⁷ Perusopetuslaki 40 § 1 mom.(/2010)

⁷⁸ Perusopetuslaki 40 § 2 mom.(/2010)

Huoltajan yksilöidyllä kirjallisella suostumuksella voidaan opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömiä salassa pidettäviä tietoja pyytää myös muilta tahoilta.⁷⁹ Opetuksen järjestäjällä on salassapitosäännösten estämättä oikeus saada maksutta oppilaan opetuksen järjestämiseksi välttämättömät tiedot sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaiselta, muulta sosiaalipalvelujen tai terveydenhuollon palvelujen tuottajalta sekä terveydenhuollon ammattihenkilöltä.⁸⁰

Jos oppilas siirtyy toisen opetuksen järjestäjän perusopetuslain mukaisesti järjestämään opetukseen tai aamu- tai iltapäivätoimintaan, aikaisemman opetuksen järjestäjän on salassapitosäännösten estämättä viipymättä toimitettava oppilaan opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot uudelle opetuksen järjestäjälle. Uudella opetuksen järjestäjällä on myös pyynnöstä oikeus saada vastaavat tiedot.⁸¹ Salassa pidettäviä tietoja ei voida, ilman huoltajan suostumusta, antaa oppilaan siirtyessä muuhun kuin perusopetuslain mukaiseen opetukseen, esimerkiksi lukioon tai ammatilliseen koulutukseen.

5.5.4 PAIKALLISEN OPETUSSUUNNITELMAN LAADINTA

Oppilashuollon suunnitelma muodostuu kolmesta kokonaisuudesta, joissa kuvataan oppilashuollossa toteutettava yhteisöllinen ja yksilöllinen tuki sekä yhteistyö. Oppilashuollon suunnitelma sisältää:

1. Oppilashuollon yhteistyön järjestämisen periaatteet ja rakenteet sekä yleiset toimintaohjeet.
2. Väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän ehkäisyä ja puuttumista koskevat toimintaohjeet.
3. Kriisisuunnitelma äkillisten kriisien, uhka- ja vaaratilanteiden varalle.

Paikallinen opetussuunnitelma tulee oppilashuollon sekä kodin ja koulun yhteistyön osalta laatia yhteistyössä kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa.⁸² Opetussuunnitelman laatimisessa tehdään yhteistyötä myös muiden tarpeellisten viranomaisten ja yhteistyökumppaneiden kanssa. Opetussuunnitelmaa laadittaessa otetaan huomioon kunnan muut lasten ja nuorten hyvinvointia ja turvallisuutta koskevat linjaukset.

Oppilashuollon suunnitelma tulee laatia siten, että siinä otetaan huomioon oppilaan ikä ja kehitystaso sekä tuen tarve tilanteissa, joissa oppilaan terve kasvu ja kehitys voi vaarantua.

---

⁷⁹ Perusopetuslaki 40 § 3 mom. (/2010)

⁸⁰ Perusopetuslaki 40 § 4 mom. (/2010)

⁸¹ Perusopetuslaki 40 § 4 mom. (/2010)

⁸² Perusopetuslaki 15 §

Suunnitelmassa olevien toimintaohjeiden tulee sisältää sekä hyvinvointia ja turvallisuutta edistävät, ongelmien ennaltaehkäisyä että lapsen tai nuoren suojelu koskevat menettelytavat. Suunnitelmassa kuvataan ohjeiden päivittäminen, niiden toteutumisen seuranta sekä seurantaan liittyvä kirjaaminen ja arviointi. Suunnitelman tulee sisältää myös kuvaus siitä, miten oppilaat, huoltajat ja koulun henkilöstö ja muut yhteistyökumppanit perehdytetään ohjeisiin.

Paikalliseen opetussuunnitelmaan sisältyvässä oppilashuollon suunnitelmassa tulee kuvata

1. Oppilashuollon yhteistyön järjestämisen yleiset periaatteet ja rakenteet sekä yleiset toimintaohjeet.

Toimintaohjeissa kuvataan oppilashuollollinen tuki sekä tarvittaessa yhteistyö lastensuojeluviranomaisten tai poliisin kanssa tilanteissa, joissa lapsen tai nuoren kasvu ja kehitys voi kasvuympäristössä olevien tekijöiden vuoksi vaarantua.

- oppilashuollon palveluiden järjestämistapa kunnassa sekä keskinäinen työn- ja vastuunjako
- terveyden ja turvallisuuden edistäminen, seuranta ja arviointi kouluyhteisössä
- oppilashuollon yhteisöllinen toiminta ja tuki sekä osallisuuden vahvistaminen
- yhteistyö kodin, koulun, oppilashuollon palvelujen asiantuntijoiden, muiden asiantuntijoiden ja paikallisten tukiverkoston kanssa
- oppilashuollollinen tuki koulunkäynnissä sekä lapsen ja nuoren fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen kasvun ja kehityksen tukemisessa
- oppilashuollon tuki tehostetun ja erityisen tuen tarpeessa olevan sekä joustavassa perusopetuksessa olevan oppilaan tukemisessa
- oppilashuollon tuki kehitykseen ja mielenterveyteen liittyvissä vaikeuksissa
- tuki elämäntilanteisiin liittyvissä erilaisissa vaikeuksissa esim. perheväkivalta, päihde- tai mielenterveysongelmat perheessä
- kurinpitotilanteissa toimiminen ja oppilashuollollinen tuki kurinpitorangastuksen yhteydessä tai silloin kun opetukseen osallistuminen on eväty
- oppilashuollon yhteistyö koulutuksen nivel- ja siirtymävaiheissa
- yhteistyö oppilaan ohjauksessa sekä jatko-opintojen suunnittelussa
- oppilaan terveyden- tai sairauden hoitoon tarvittavan tuen ja seurannan järjestäminen
- tapaturmien ehkäiseminen ja ensiapu
- poissaolojen seuraaminen ja niistä ilmoittaminen
- tupakoinnin, alkoholin ja päihteiden käytön ehkäiseminen ja käyttöön puuttuminen
- kouluruokailun ja mahdollisten välipalojen järjestäminen
- koulumatkakuljetusten odotusaikoja ja koulumatkakuljetuksien turvallisuutta koskevat ohjeet

- ohjeisiin perehdyttäminen, päivittäminen, seurantaan liittyvä kirjaaminen ja arviointi

2. Toimintaohjeet väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi

Toimintaohjeita laadittaessa otetaan huomioon sekä oppilaiden keskinäiset että oppilaan ja aikuisten väliset vuorovaikutussuhteet.

- kiusaamisen ehkäiseminen ja siihen puuttuminen
- väkivallan ja aggressiivisen käyttäytymisen ehkäiseminen ja siihen puuttuminen
- häirinnän ehkäiseminen ja siihen puuttuminen
- asian käsittely yksilö-, ryhmä-, ja koko yhteisön tasolla, oppilaan yksilöllinen tuki, tarvittava hoito ja jälkiseuranta sekä teon tekijän että teon kohteena olevan osalta
- yhteydenottotavat kotiin ja yhteistyö huoltajien kanssa
- yhteistyö viranomaisten kanssa
- toimintaohjeista tiedottaminen ja koulu yhteisön henkilöstön, oppilaiden ja huoltajien sekä yhteistyökumppanien perehdyttäminen ohjeisiin
- ohjeiden päivittäminen, niiden toteutumisen seuranta sekä seurantaan liittyvä kirjaaminen ja arviointi.

3. Kriisisuunnitelma äkillisten kriisien ja uhka- ja vaaratilanteiden ja muiden varalta

Kriisisuunnitelmaa laadittaessa otetaan huomioon uhka- ja vaaratilanteita sekä kriisitilanteita koskevat ohjeistukset yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa. Suunnitelmassa tulee kuvata:

- kriisitilanteiden ehkäisy ja niihin varautuminen
- yhteistyö ja keskinäinen työn- ja vastuunjako kriisitilanteisiin varauduttaessa sekä kriisitilanteissa
- pelastussuunnitelman ja muiden turvallisuusohjeiden yhteensovittaminen
- toimintaohjeet erilaisissa äkillisissä kriisitilanteissa
- johtamisen, sisäisen ja ulkoisen tiedottamisen ja viestinnän periaatteet äkillisissä kriiseissä
- psykososiaalisen tuen ja jälkihoidon järjestäminen
- kriisisuunnitelmasta tiedottaminen, siihen perehdyttäminen ja toimintavalmiuksien harjoittelu
- kriisisuunnitelman päivitys ja arviointi.